

קונטרס
איש על העדה

הליכות והנהגות

של

רבינו הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

על

עניני ראש השנה

קונטרס איש על העדה

הליכות והנהגות

של

רבינו הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

על

עניני ראש השנה

עם תוספת ביאורים ומראי מקומות

נערך ונסדר

בעזרת השי"ת החונן לאדם דעת

ע"י

יהושע שמשון בלאאמור הרב ר' ישראל שליט"א ברוננער

אלול תשע"ג לפ"ק

ליקוואוד יצ"ו

©

בכל עניני הקונטרס ניתן לפנות :

Y. S. Brunner

27 Eighth Street

Lakewood, NJ 08701

(732)730-3532

תוכן הענינים

ד	הסכמות (לפי סדר א"ב).....
ו	הקדמה.....
ט	עירוב תבשילין.....
ט	אמירת לשנה טובה תכתב וכו'.....
ט	אמירת הנני מוכן ומזומן.....
י	ותורת חסד על לשונה.....
י	לכוין בברכת שהחיינו על שנת השמיטה.....
י	אכילת פרוסת המוציא.....
יב	לברך על רמון.....
יג	הזכרת שם ד'.....
יג	לברך על התפוח כשהוא מטובל בדבש.....
יד	אימתי אוכלין הפרי החדש.....
יד	אכילת התפוח בתוך הסעודה.....
יד	לפטור הסימנים בברכה.....
טז	אכילת תמרים, אכילת ראש דג, אכילת מערין.....
יז	שירים וזמירות על השלחן.....
יח	אכילת הסימנים בכל הסעודות.....
יח	אמירת תשליך.....
יט	מאד מאד החמיר רבינו בתקיעת שופר ולא מצא שום צד קולא.....
יט	עמידה בעת חזרת הש"ץ.....
כ	הזכרת מלך ביעלה ויבוא בברהמ"ז.....
כא	אכילה לפני תק"ש.....
כב	הבעל תוקע צריך לחזור על ההלכות.....
כב	הנהגות הבעל מקרא.....
כג	שברים-תרועה בנשימה א' או בב' נשימות ומה נקרא ב' נשימות.....
כד	שיעור התקיעה, תקיעה עם מעלות ומורדות.....
כה	צורת השברים וצורת התרועה.....
כו	תקיעות נוספות אחרי התפלה.....
כט	תקיעה גדולה.....
ל	צריך כל אחד לתקוע כהמסורה שלו.....
ל	תקיעת שופר היא דרבנן חסד הוא דאורייתא.....
לא	תקיעת דמעומד וחזרת הש"ץ - חובת יחיד או חובת ציבור.....
לא	מה עשה רבינו בהפסקת חצי שעה שלפני תקיעת שופר.....

איש

רבינו הגרי"ש אלישיב

על העדה

הסכמת הגאון רבי אברהם אלישיב שליט"א
בנו חביבו של רבינו

בס"פ מושיק נ"ס כי קבא מלא

ראיתי חסד פניו חסדן ז' יחלץ שמשון ברוננער שליט"א
ז' חסדן נ"ס מאמרו צדקן ברה וסלם דכני אחר
וסלם לברכו שמשון ז' בידו יצא חסדן ועקר נבול

בכבוד רב
אברהם ברוך זצ"ל אלשיב

בס"ד

מוצשב"ק פ' כי תבא תשע"ג

ראיתי מש"כ הרב הגאון ר' יהושע שמשון ברוננער שליט"א על הנהגות של
אאמו"ר צוק"ל בר"ה והנם דברי אמת.

והנני לברכו שחפץ ה' בידו יצליח להפיץ תורת רבנו.

בכבוד רב

אברהם בהגרי"ש זצ"ל אלישיב

הסכמת הבעל תוקע המומחה המפורסם הרב הגאון ר' גדליה שיינץ שליט"א
ראש ישיבת כתר תורה ירושלים

Yeshiva Le'Tzeirim

ישיבה לצעירים

Keser Torah

כתר תורה

בס"ד י"ד אלול ג'שנ"ז

אברתי על התיאור בענין שופר והתנהגות
רבינו הגדול הרה"ש אלישיב זצ"ל
והנהגתו כמו שאמרתי לך
בלשון ברורה וזכה ויפה.
בשמי ובשם כל הלומדים הלכות הנ"ל תודה רבה.
ממני גדליה שיינץ ירושלים

בס"ד י"ד אלול תשע"ג

לכבוד האיש המזכה את הרבים הרה"ג ר' יהושע שמשון ברוננער שליט"א
בעל מחבר ספר שהרבים צריכים לו כשמו כן הוא
"איש על העדה"

עברתי על החיבור בעניני שופר והתנהגות רבינו הגדול הגרי"ש אלישיב זצ"ל
וכתבת את זה ממש כמו שאמרתי לך בלשון ברורה וזכה ויפה.
בשמי ובשם כל הלומדים הלכות הנ"ל תודה רבה.
ממני גדליה שיינץ ירושלים

בפתח השער

אודה ד' בכל לבב שזיכני להוציא לאור עולם עוד קונטרס בעניני הליכות והנהגות של עטרת ראשנו גאון ישראל והדרו אורו של עולם מורינו ורבינו הגרי"ש אלישיב זצוק"ל זיע"א על עניני ראש השנה, משולבות ומשובצות בסיפורים נפלאים ועובדות מלהיבות על מעשה תקפו ופרשת גדולתו של הענק הגדול הזה שהיה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה.

וזאת למודעי כי בכל מש"כ בביאורי ההנהגות וההוראות של רבינו אין בדעתי לקבוע, חלילה, שזה היה באמת כונתו במה שעשה ובמה שהורה כי מי יוכל לבוא בסוד רבינו לדעת אפי' מקצת מכוונותיו אשר כל התורה כולה היתה גלויה לפניו כבסקירה אחת וגם לרבות סתרי תורה וכל רז לא אניס ליה, אף כי מיעוט ערך כמוני. אלא כל הביאורים כולם הם דעת עצמי הקלושה בלבד, ממה שחנני השי"ת ברחמי המרובים לעיין בתוך הענינים ולישא וליתן בהם כפי שידי יד כחה מגעת ועי"ז להראות מקום וליתן קצת טעם בהנהגות רבינו. ולכן אני מבקש בכל לשון של בקשה שאם ימצא הקורא שום טעות בשיקול הדעת או הבנה בלתי נכונה שיתלה החסרון בי ואל יתלה ח"ו בתורתו הבהירה ובמשנתו הצלולה של רבינו הגדול.

מענין לענין יש לציין מש"כ בספר פלא יועץ (ערך דובב) וז"ל וזה חסד של אמת שיוכל אדם לעשות עם הצדיקים לקדושים אשר בארץ חלקם בחיים ללמוד דבריהם וזכותם תהא למגן וצנה עליהם עכ"ל. ובכן אשפוך שיח לפני א-ל שומע תפלה שע"י שנשאתי ונתתי בענינים הנידונים בספר הזה ועמלתי ויגעתי את עצמי לברר ולבאר הנהגות קודש, שזכותו הגדול של רבינו זצוק"ל תעמוד לי ולנות ביתי מנב"ת מלכה רבקה תחי' אשר רב חלקה בתורתי בכלל ובקונטרס זה בפרט שנתברך בכל מילי דמיטב ושנוכה לגדל בנו שמעון נ"י ובנו שלום בצלאל נ"י לתורה לחופה ולמעשים טובים מתוך נחת והרחבה, שנוכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, ושלא תמוש התורה מפניו ומפי זרעו ומפי זרע זרעו עד עולם.

כאן המקום להודות להורי היקרים שיחיו על כל אשר עושים בשבילי מעודי עד היום הזה ואשר גדלוני בדרך התורה והיראה ולא חשכו כל מאמץ כדי שיגדל חשקי בתורה ויר"ש, ולאאמו"ר בפרט, אשר כבר איתמחי גברא בספריו הנפלאים שנתקבלו בחבה בכל תפוצות ישראל, ומעודד אותי תמיד להוציא לאור מה שחנני ד'. יאריך ד' שנותיהם בנעימים שיראו רוב נחת מצאצאיהם

ומצאצאי צאצאיהם עד עולם. ובל אמנע מלהביע תודתי מעומקא דליבא למע"כ מו"ח המחנך הדגול המפורסם הר"ר זאב רייפמאן שליט"א ולחמותי מנב"ת מרת שרה זלאטא תחי' העומדים על ימינו לעזרנו בכל עת ובכל שעה. ישלם ד' פעלם ויזכו לראות רוב נחת מכל יו"ח עד עולם.

קראתי שם הקונטרס בשם איש על העדה ע"ש הכתוב בפרשת פינחס (השבת האחרון שחי רבינו אתנו עלי אדמות) יפקוד ד' אלקי הרוחות איש על העדה אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת ד' כצאן אשר אין להם רועה, כי לבד ממה שבתבת איש מרומז שמו של רבינו בראשי תיבות, כד נעיין בפסוק זה ובמה שכתבו בו המפרשים נראה שגם מהותו ואפיינותו של רבינו נכלל בו כמו שיתבאר. וז"ל הגאון מלבי"ם שם כי גם הצאן שאין להם רועה יש להם מנהיג והוא התיש ההולך בראש העדר וכולם הולכים אחריו רק זה אין קרוי מנהיג אחר שהוא סכל כמוהם ודומה להם וצריך רועה שיש לו שכל ויודע איך להנהיגם על נאות דשא ועל מי מנוחות, כן אין די בשיהיה מנהיג דומה להם רק צריך איש אשר רוח אלקים בו שהוא נפרד ממנינם בערך הרועה המשכיל נגד הצאן עכ"ל. ובשפת אמת פ' בע"א, דהרועה האמיתי של ישראל הוא השי"ת כפי שאמר יעקב אבינו האלקים הרועה אותי וכפי שאמר דוד המלך ד' רועי לא אחסר אך לדאבון הלב שרוי דבר זה בהסתר ולא כל אחד רואה זאת, ומוטל על הצדיקים ומנהיגי ישראל התפקיד להראות להעולם כולו כי הרועה חי וקיים וכי השי"ת משגיח תמיד על בניו ושומר עליהם בכל העתים הקשות. אבל בזמן שאין להם לישראל המנהיגים הראויים אשר יגלו לעיניהם את השגחת השי"ת מתוך ההסתר, דומה עליהם כי אין להם, חלילה, רועה וכי אלקיהם עזבם. וזה היה כוונת מרע"ה יפקוד ד' איש על העדה - מנה עליהם מנהיג אשר יוכיח להם את מציאותך והשגחתך וידעו כי יש להם רועה, ולא תהיה עדת ד' כצאן אשר אין להם רועה - לבל יחשבו חלילה כאילו אין להם רועה עכת"ד.

את שני הדברים האלו זכינו לראות אצל רבינו המנהיג הגדול, אשר על אף שהיה חי אתם ביחד להורות להם את הדרך ילכו בה, לא היה דומה להם כלל. כי היה נפרד ממנינם בערך הרועה המשכיל נגד הצאן - בחריפות ובבקיאות וכל הש"ס בעמקו עם גדולי הפוסקים ראשונים ואחרונים היתה פרוסה לפניו כשמלה, ועל כולם שקידתו הנפלאה אשר אין לנו שום השגה בה ואין לנו אפי' את המילים לתארו. בכל א' ממעלותיו לא הניח כמותו בכל העולם. זאת ועוד, ע"י רבינו נתאמת מציאות והשגחת ד', שכל הוויתו היתה ניסי נסים.

לא זו בלבד שנולד בדרך נס בברכת זקינו בעל הלשם, אחרי שהרופאים התייאשו שיהיה להוריו בנים בני קיימא, אלא יתירה מזו כל ימיו אשר חי היו למעלה מדרך הטבע. היה חלוש ביותר ובריאותו תמיד היתה רופפת עד כדי כך שהרופאים הודיעו לבנותיו שא"א שיאריך ימים ושהיו יתומות בגיל צעיר. וראה זה פלא עדי ראייה אנחנו להזקנה המופלגת שזכה לה רבינו עם שכלו הבהיר והחריף והתמדתו הנפלאה שנשארו אתו עד התקופה האחרונה ממש. אין זה כי אם ראייה ברורה בלתי מוכחשת שעניי ד' על יראיו והשגחתו התמידית עליהם, ושתורה לשמה נותנת חיים וגבורה [וכמו שהאריך בזה הכתב סופר בריש פ' וילך עיי"ש בדבריו המלהיבים], עד שניתן ליאמר שזכה רבינו להיות מוכתר כאיש על העדה במלוא מובן המילים.

שלמי תודה למשפחתו הדגולה של רבינו אשר הקדישו מזמנם לספר הנהגות קודש ה"ה הג"ר אברהם אלישיב ורעייתו שליט"א, בתו של רבינו רבנית ישראלזון תליט"א, ונכדו המסור של רבינו הר"ר אריה אלישיב שליט"א. זכותו של תפארת משפחתם רבינו הגדול יגן עליהם שיתברכו בכל מילי דמיטב. שלמי תודה וברכה מרובה לשר התורה הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א ראב"ד דעדה החרדית בירושלים עיה"ק ת"ו על אשר נהג בי טובת עיין מיוחד והרשה לי לשאוב מספרו הנפלא מועדים וזמנים הל' תקי"ש כדי שאוכל לברר ולבאר הנהגות רבינו. יאריך ד' שנותיו בנעימים שימשיך לנהל עדת מי מנה ולזכות את הרבים בעוד חיבורים נפלאים מתוך מנוחה"נ והרחה"ד. עלי להכיר טובה כפולה ומכופלת להבעל תוקע המפורסם הג"ר גדליה שיינין שליט"א ראש ישיבת כתר תורה שהואיל מטובו לבאר ולברר סדר תקי"ש שנהג קמיה רבינו הגדול וגם עבר על הכתבים ותיקן אותם כדי שיהיו ראויים להדפיס. יתן ד' שימשיך לזכות את הרבים עוד רבות בשנים בבריות גופא ונהורא מעליא. ובל אשכח מלהביע תודתי להר"ר שבתי זימערמאן שליט"א על אשר עזר לי סיוע שיש בו ממש להבין ולהשכיל עניני תקיעת שופר ישלם ד' פעלו ויראה ברכה מרובה בכל מעשיו.

ובצאתי את הכרך אפרוש את כפי בתפלה לא-ל שוכן במרומים שיתקבלו הדברים בחבה ונוזכה להגדיל תורה ולאדירה.

יהושע שמשון ברוננער
אלול תשע"ג לפ"ק
ליקוואוד

ליתן את היד

רבינו היה מדקדק ליתן את היד בשעה שאיחל ברכת לשנה טובה וכו'.

אמירת הנני מוכן ומזומן

קודם קידוש היה רבינו נוהג לומר הנני מוכן ומזומן לקיים מצות וכו'.

עירוב תבשילין

רבנו עירב בחתיכת דג^א עם חלה^ב.

לשנה טובה תכתב ותחתם

רבינו היה מאחל: לשנה טובה תכתב ותחתם^א לאלתר^ב לחיים טובים ולשלום, ולאנשים חשובים היה מוסיף בספרן של צדיקים גמורים^ג.

הערות וביאורים

[א] כן שמעתי מנכדו המסור של רבינו הר"ר אריה אלישיב שליט"א. והנה מעיקר הדין התבשיל יכול להיות מכל דבר שמלפתינ בו את הפת אלא דלכתחלה להידור מצוה ראוי ליקח חתיכת בשר או דגים חשובה כמש"כ המשנ"ב בסי' תקכ"ז ס"ק ח' [ואף דבס"ק י"א הזכיר גם ביצים נראה דהיינו לעיקר הדין אבל אינו הידור מצוה], ועי' בערוה"ש שם אות י"ג דהמנהג היה להניח עירוב תבשילין עם בשר מבושל והיה עפ"י רוב מתקלקל ולכן נהגו בביצה מבושלת עיי"ש אבל כהיום שיש לנו מקררים ודאי ראוי לעשות העירוב בבשר או דגים שהם מאכלים חשובים וכ"כ הגר"ש ואזנר שליט"א (קובץ מבית לוי ח"א עמ' נ"ב).

[ב] נראה דטפי עדיף להניח עירוב תבשילין בחלה ולא במצה משום הידור מצוה דהא אף דהפת אינו עיקר המצוה מ"מ הא חזינן (עי' משנ"ב ס"ק ח') דנכון ליקח לחם שלם משום הידור מצוה וכמו כן י"ל דיקח חלה משום הידור מצוה ולא מצה.

[ג] בטור סוס"י תקפ"ב כתב שנוהגין באשכנזי שכל אחד מבקר לחבירו ואומר לשנה טובה תכתב וכ"כ ברמ"א שם וכן הסכים בביאור הגר"א ומטעם דאם אינו צדיק אז טוב יותר שלא יחתם דאז א"א לקרוע הגזר דין משא"כ אם הוא רק נכתב יכול לעשות תשובה עיי"ש, אמנם במט"א וחיי"א וקיצשו"ע כתבו דיאמר תכתב ותחתם עיי"ש וכן עמא דבר.

[ד] במט"א וקיצשו"ע לא הזכירו לאלתר אבל בחיי"א הזכירו.

[ה] כן שמעתי מנכדו המסור של רבינו הר"ר אריה אלישיב שליט"א.

[ו] כן שמעתי מנכדו המסור של רבינו הר"ר אריה אלישיב שליט"א. ועי' בתורת משה להחת"ס (תשס"ח ברוקלין ניו יורק) פרשת ויחי עה"פ בך יברך ישראל בשם ההפלאה דיעקב אבינו הניח ידיו על אפרים ומנשה שהם דוגמת צינור להמשיך הברכה על המתברכין.

[ז] כן העיד הגר"ר בן ציון קוק שליט"א בספרו שיעורי מרן הגר"ש עמ"ס ברכות עמ' תקנ"ח עיי"ש וכן היה נוהג הנודע ביהודה לומר קודם כל מצוה שאין לפניו ברכה הנני עושה דבר זה לקיים מצות בוראי על שו"ת נוב"י קמא יו"ד סי' צ"ג, וטעם הדבר דכל דבר שבקדושה צריך הזמנה בפה עובר לעשייתו כדי להמשיך הקדושה כמש"כ הזוה"ק ומובא במ"ב ריש סי' קצ"ב.

ותורת חסד על לשונה

יש בעלי תורה שעוסקים בתורה יומם ולילה ויש בעלי חסד שרודפים צדקה וחסד יומם ולילה. להיות מושלם בתורה וגם מושלם בחסד הוא דבר נדיר כי מצוי מאד שהתורה והחסד נעשים צרות זה לזה - התורה חומסת הזמן מהחסד ולא נשאר פנאי לעסוק בחסד מחמת השקידה בתורה, והחסד חומס זמן מהשקידה בתורה ולא נשאר זמן לעמול בתורה מאחר שהאדם עסוק כל כולו בחסד. לא כן הדבר אצל רבינו. הבה נשמע מה שסיפרה כלתו של רבינו אשת הג"ר אברהם שליט"א: כשהיינו סועדים בליל ראש השנה אצל חמי, המוני המונים הגיעו להבית לאחל שנה טובה לחמי ולקבל ברכתו ולא הניח לנו לסגור הדלת עד שגמרו מלבוא ולא התחלנו הסעודת יו"ט עד קרוב לשעתיים מעת שחזר הביתה אחרי התפלה. וביום המחרת יום ראש השנה הוא קם לפנות בוקר בשעה שתים כהרגלו ועסק בתורה עד תפילת שחרית עכת"ד. והדברים מבהילים! מה מאד היה מנצל רבנו כל רגע ורגע לתלמוד תורה ואין לנו שום השגה מזה ואעפ"כ שקידתו העצומה לא חמסה כלום מגמ"ח עד שהקדיש קרוב לשעתיים לעשיית חסד לאחל להציבור לשנה טובה וכו', ושעתיים אלו של עשיית חסד לא חמסו כלום משקידתו בתורה עד שביום המחרת קם כהרגלו בשעה שתים ועסק בתורה בשקידה עצומה.

רבות, שבת הארץ וקדושת והפקר הפירות וכו', ורבינו נהנה מזה⁸.

לטבל פרוסת המוציא בדבש

מראש השנה ועד אחר שמחת תורה בכל סעודות שבת ויו"ט היה נוהג רבינו לטבל פרוסת המוציא בדבש⁹.

לכוין בברכת שהחיינו על שנת השמיטה

ת"ח אחד העיר שבראש השנה של שנת השמיטה יכוין בברכת שהחיינו שאומרים בקידוש גם על שנת השמיטה על שזכה להכנס לשנה חדשה שזוכה לקיים בה מצוות

הערות וביאורים

[ח] כתב הגרשז"א זצ"ל בתשובה כת"י וז"ל מסתבר מאד שכל אדם צריך להרגיש ולהודות לד' כשזוכה להכנס לשנה חדשה של שבת הארץ ולשנה שפירותיה הם קודש והפקר וכו' וזה הרי בא מזמן לזמן של ז' שנים אבל לא עלה כלל על דעתי לחייב משום כך ברכה כי אם שבברכת שהחיינו שעל היום טוב שיקוין גם לזה ולדבר זה העיר ת"ח אחד [הוא הרה"ג ר' שמאי גינזבורג ז"ל בספרו אמרי שמאי על המועדים] ואני נהנתי מזה וגם הגר"ש אלישיב שליט"א נהנה מזה עכ"ל.

[ט] כך סיפרה כלתו של רבינו אשת הג"ר אברהם שליט"א. כתב המגן אברהם בסי' תקפ"ג

לא אמר יהי רצון וכו' על פרוסת המוציא בדבש

המלח עמד על השלחן ולא טבל בו

רבינו לא היה אומר יהי רצון שתתחדש וכו' על פרוסת המוציא המטובל בדבש.¹ רבינו לא היה אומר יהי רצון שתתחדש וכו' על פרוסת המוציא המטובל בדבש.² כשטבל רבינו את פרוסת המוציא בדבש היה המלח מונח על השלחן³ ולא טבל בו כי אם בדבש⁴.

הערות וביאורים

דיש נוהגין לטבל פרוסת המוציא בדבש ע"כ. ועי' קצה המטה (סי' תר"ה ס"ק ל"ח) בשם ספר עתים לבינה דעושין כן עד שמ"ע ועד בכלל.

[י] כך סיפרה כלתו של רבינו אשת הגר"ר אברהם שליט"א. במט"א כתב דכשטובל פרוסת המוציא בדבש יאמר יה"ר שתתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה וכו' בקיצשו"ע סי' קכ"ט סעיף ט' אבל באלף המגן סק"ח כתב דמנהגינו שלא לומר כלל היה"ר אחר המוציא אף שהוא מטובל בדבש עיי"ש. ונראה לתת קצת טעם לזה אמאי ממתניס לזה עד אכילת התפוח בדבש ולא אומרים זה על פרוסת המוציא המטובל בדבש, והוא עפ"י מה שכתב המשנ"ב בסי' קס"ז ס"ק ל"ה דאף דמדינת מותר להפסיק בדיבור אחר ברכת המוציא אף אם עדיין לא אכל כזית ובלבד שאכל משהו, מ"מ שלא במקום הדחק טוב שיאכל מתחלה שיעור כזית עיי"ש ומאחר דמנהגינו לומר היה"ר אף קודם שאכל כזית משו"ה לא רצו לתקן יה"ר על פרוסת המוציא. ואף דבמשנ"ב סי' קס"ו ס"ק ג' כתב דנכון לומר מזמור ד' רועי אחר ברכת המוציא ומשמע קצת דיאמרנו מיד אחר שטעם אף קודם שאכל כזית וכן משמע בסי' קס"ז בשעה"צ ס"ק כ"ה י"ל משום דהוי קצת צורך הסעודה וכמש"כ המשנ"ב שם לעיל מזה משא"כ היה"ר הזה אינו נחשב כ"כ צורך הסעודה. ולכך אומרים היה"ר אחר אכילת התפוח דשם מותר לכתחלה להפסיק בדיבור אחר שאכל ממנו קצת אפי' אם עדיין לא אכל כזית. ואותם הנוהגין לומר היה"ר בפרוסת המוציא נראה דידקדקו לאכול כזית קודם וכו' בקיצשו"ע שם.

[יא] עי' שו"ע סי' קס"ז סעיף ה' בהגה דמצוה להביא על כל שלחן מלח קודם שיבצע כי השלחן דומה למזבח והאכילה כקרבן וטאמר על כל קרבן תקריב מלח והוא מגין על הפורעניות ע"כ, ומקורו בתוס' ברכות דף מ' ע"א ד"ה הבא וז"ל מיהו רבי מנחם מיוני היה מדקדק מאד להביא מלח על השלחן כדאיתא במדרש כשישראל יושבין על השלחן וממתנין זה את זה עד שיטלו ידיהם והן בלא מצוות השטן מקטרג עליהם וברית מלח מגין עליהם עכ"ל. ועי' בשיעורי מרן הגר"ש על ברכות שכתב וז"ל מדברי המדרש יש ללמוד התעוררות גדולה שלכאורה מה מקום יש לשטן לקטרג הלא אינם מדברים דיבורים האסורים אלא יושבים וממתנין וגם מה שממתנין הוא כדי לברך ביחד מצוה צורך מצוה ואעפ"כ השטן מקטרג על שיושבין ולא עוסקים בתורה או במצוות באותה שעה עכ"ל. ועי' בארחות רבינו ח"ב עמ' קע"ג שהסתייפלעך זצ"ל טבל בדבש ולא העמידו מלח על השלחן ועיי"ש עוד.

[יב] כך סיפרה כלתו של רבינו אשת הגר"ר אברהם שליט"א. כתב הכף החיים בסי' תקפ"ג אות ד' ובקצה המטה שם ס"ק ד' דאף דנוהגין בר"ה לטבול פרוסת המוציא בדבש מ"מ אין לבטל המנהג מהאריז"ל והמקובלים לנהוג ככל השנה לטבל פרוסת המוציא במלח ג' פעמים למתק

לברך על הרמון

רבינו היה מברך בפה"ע על הרמון אותו להפרי חדש" בליל שני^י, אזי ואם לא היה רמון מחמת שהניחו בירך על התפוח^{טו}.

הערות וביאורים

הגבורות כידוע ואינו ראוי לבטל זה בשום סעודה וכש"כ בימים אלו עיי"ש, ובשו"ת שלמת חיים סי' רל"ב כתב ג"כ דיטבול במלח אלא דלא יטבול הלחם בדבש ובמלח בפעם אחת אלא יטבול מקודם בצד אחד בדבש ויטעום ואח"כ יטבול במלח ויטעום. אמנם בספר ברית כהונה להג"ר כלפון משה הכהן (הוצאת מכון הרב מצליח) מערכת ריש אות י' וי"א כתב דכונת הפוסקים הוא דיטבול בדבש דוקא ולא מלח מטעם דאין לאכול דברים מלוחים בראש השנה ודחה דברי הכף החיים הנ"ל. וע"ע בספר מעשה אברהם יו"ד סי' ל' אחר שמסיק דאפשר למלוח בשר בצוקאר כתב וז"ל ואם כנים אנו בזה יפה מנהגן של ישראל לטבול בראש השנה פת המוציא בצוקאר במקום מלח והוא דהא קי"ל דמוצא להביא מלח קודם שיבצע וכו' כי השלחן דומה למזבח והאכילה כקרבן ונאמר על כל קרבן תקריב מלח וכו' והשתא כיון דקרבן גופיה מותר למלוח בצוקאר וכו' א"כ גם לטבול פת דהמוציא דהאכילה כקרבן מותר בצוקאר ועל בהרב מגן אברהם ז"ל בהל' ר"ה סי' תקפ"ג וכו' שכתב ויש נוהגין לטבול המוציא בדבש וכו' כנראה דדבש וצוקאר הכל אחד וכו' עכ"ל. ומבואר בדבריו דלא טובלין במלח רק בדבש לחוד ועכ"ז יש לו אותו מעלה שיש לו למלח. וע"ע בהליכות שלמה שכן נהג הגרשז"א זצ"ל להניח המלח על השלחן אבל לא הטביל במלח כלל רק בדבש, וע"ע בארחות רבינו ח"ב עמ' קע"ג.

[יג] פעמים היו להם רמונים לשהחיינו ופעמים חבושים (כך סיפרה כלתו של רבינו אשת הג"ר אברהם שליט"א).

[יד] על שו"ע סי' ת"ר סעיף ב'.

[טו] כך סיפרה כלתו של רבינו אשת הג"ר אברהם שליט"א. כתב הרמ"א בסי' תקפ"ג סעיף א' וז"ל ויש נוהגין לאכול תפוח מתוק בדבש ואומרים תתחדש עלינו שנה מתוקה וכן נוהגין ויש אוכלים רמונים ואומרים נרבה זכויות כרמון וכו' עכ"ל וכתב במשנ"ב דמברכין על התפוח עיי"ש. ועל בהליכות שלמה דיש להקדים לברך על שבעת המינים ולא כמו שנהגו רבים לברך תחלה על התפוח הטבול בדבש שהזכירוהו הפוסקים בדומננו שאוכלים גם תמרים ודאי יש להקדימן תחלה וכמו שהעיר הגר"ח זונפלד ז"ל (הובא בלוח א"י), ואם אינו רוצה לשנות מן המנהג הקדום לא יניח פירות מז' המינים על השלחן עד אחר שיברך על התפוח ויכוין בברכת בפה"ע גם על המינים שיבואו אח"כ עיי"ש. וקצת משמע מדבריו שם דכשמברך על התמרים [או על הרמונים כשאין לו תמרים] דאי"צ לכוין לפטור התפוח ויש להעיר בזה דאם התפוח חביב עליו יותר, אזי טוב שיכוין בהדיא בברכת בפה"ע לפטורו כמש"כ המשנ"ב בסי' ר"א ס"ק ל"ג כדי לצאת דעת הרמב"ם עיי"ש. ועל בכף החיים אות י"ג דהפוסקים שכתבו שמברכין בפה"ע על התפוח הוא משום שלא הביאו הסימנים קודם לכן רק לאחר מכן בסעודה עיין שם.

הזכרת שם ד'

לברך על תפוח מטובל בדבש

בכל הסימנים לא הזכיר שם ד' אלא רבינו בירך על התפוח^ט בפה"ע אמר יה"ר מלפני אבינו שבשמים^{טו}. כשהוא כבר מטובל בדבש^{טז}, טעם

הערות וביאורים

[טז] כך סיפרה כלתו של רבינו אשת הג"ר אברהם שליט"א. בכל בו סי' ל"ב ובאבודרהם מבואר שאומר יה"ר מלפניך ד' או"א וכ"כ במשנ"ב אמנם בשו"ע הרב לא הזכיר השמות עיי"ש. ונראה דכיום שאנו חלושי כונה ובקושי נוכל לכוין בברכה ראשונה של שמו"ע [עד כדי כך שאין חוזרין להתפלל מחמת חסרון כונה אף שודאי לא יצא] כש"כ כשמסובין על השולחן דיותר טוב למעט באמירת השמות. ועי' מש"כ החי"א כלל ה' מעשה נורא בענין כונת השמות. ואף אם הוא בעצמו בר הכי לכוין אפ"ה טוב למעט בשמות דהא בני ביתו ילמדו ממנו ויתכן שהם יחסרו הכונה והקולר יהיה תלוי על צוארו, ועי' בהליכות שלמה עמ' י"ב בארחות הלכה.

[יז] היינו כשלא היה לו רמון וכנ"ל.

[יח] בחי"א (קל"ט ו') כתב דראוי לנהוג שיברך על התפוח בפה"ע ויאכל מעט ואח"כ יטבול בדבש ויאמר יה"ר שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה עכ"ל, ולפי הנראה אין המנהג כן אלא לברך עליו כשהוא כבר מטובל בדבש וכ"כ בקיצשו"ע (קכ"ט ט'). ובטעם מנהגו י"ל דכמו שמצינו בס' קס"ז סעיף ה' דלא יבצע עד שיביאו לפניו מלח או ליפתן ללפת בו את הפת והוא משום כבוד הברכה עיי"ש במשנ"ב ה"ה כאן מאחר דהדבש בא כטפל לתפוח להטעים אותו יותר [דהא משו"ה אין מברכין עליו] א"כ משום כבוד הברכה ראוי לברך עליו כשהוא כבר מטובל בדבש. ובסברת החי"א י"ל דאזיל לשיטתו שכתב שם לעיל מזה וז"ל וכיון שהוא תחלת השנה נוהגין לעשות לסימן טוב לאכול דברים הרומזים לזה והטעם לזה עי' ברמב"ן תחלת לך לך מש"כ דע כי כל גזירת עירין משיצא למטה סימן לזה לא ישתנה בשום אופן וזה נ"ל ברור שהוא הטעם שאמרו רז"ל השתא דאמרת סימנא מלתא עכ"ל, וא"כ רק אם עושין פעולה מיוחדת להורות על הענין הטוב אז אמרין סימנא מילתא משא"כ אם לא עושין פעולה מיוחדת על זה, אין כאן סימנא מלתא. ולכן אם היינו מטבלין התפוח בדבש ואח"כ מברכין בפה"ע א"כ אין כאן פעולה מיוחדת של אכילת דבש דנימא ביה סימנא מילתא ושע"ז תתחדש עלינו שנה מתוקה אלא הוא פעולה של הכנת התפוח לברכה כדי לאכלה, משא"כ אם בירך על התפוח בלי דבש וכבר אכל ממנו ורק אח"כ מטבלו בדבש ואומר יה"ר וכו' אז אמרין דע"י שמטבלו עכשיו בדבש עשה פעולה מיוחדת של המתקת הפרי ואפשר לומר סימנא מילתא דכמו כן יומתק עליו השנה. ואגב דאיריין בדברי החי"א אלו יש להעיר דלפי דבריו שסימנא מילתא מתבאר עפ"י הרמב"ן דמאחר שעשה סימן לא ישתנה בשום אופן וכו' א"כ קשה מה זה שכתב אחרי זה וא"כ פשיטא שיהיה מאד שלא יכעס בימים אלו וכו' כדי שיהיה לסימן טוב ע"כ, ומשמע דנלמד מהא דיהא רגיל למיכל וכו' והלא אין הנידון דומה לראיה כי באכילת הסימנים אמרין מאחר דאכל דבש מתוק יגזרו עליו מתיקות אבל בכעס הלא לא עשה הוא שום דבר לסימן דנימא סימנא מלתא לרעתו. ואפשר דמאחר דאיתא במסכת פסחים דף ס"ו ע"ב כל אדם שכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו עיי"ש, א"כ בזה שכעס סילק קצת מנשמתו או מחכמתו והוי סימנא מילתא דכמו כן יגזרו עליו סילוק נשמתו או חכמתו ח"ו.

לאכול התפוח בתוך הסעודה
רבינו אכל התפוח בתוך הסעודה^כ.

ממנו מעט^ט ואז אמר יה"ר וכו'^כ ואכל
השאר^{כא}.

לברך על בננה כדי לפטור הסימנים
קודם אכילת הקרא סילקא רוביא
וכרתי בירך רבינו וכל בני ביתו^{כב} על

בליל ב' אימתי אוכלים הפרי חדש
בליל שני אכל רבינו ה'שהחינו פרי'
באמצע הסעודה^{כב}.

הערות וביאורים

[יט] דאין לאכול כולו דאז לא יוכל לומר יה"ר כמש"כ החמדת ימים בביאור דברי המ"צ שהביא המג"א דיאמר היה"ר בין הברכה לאכילה דא"א לאמרו אחר האכילה כי אחר שנאכל חלף והלך לו ובמה יתעורר כוחות העליונים בקול דברו ואין כל מאומה בידו עיי"ש.

[כ] כ"כ המגן אברהם שאומרים היה"ר אחר האכילה דאינו נכון להפסיק בין הברכה לאכילה מאחר דאין זה צורך כ"כ.

[כא] כל הכתוב בקטע הזה הוא מה שסיפרה כלתו של רבינו אשת הג"ר אברהם שליט"א.

[כב] כך סיפרה כלתו של רבינו אשת הג"ר אברהם שליט"א. כתב המטה אפרים (ת"ר ו') וז"ל אם מניח פרי חדש לצאת בו מספק ברכת שהחינו אז תיכף אחר ששנה מכוס של קידוש יברך על הפרי ברכה הראויה לה ואכל מיד הפרי עיי"ש. וטעמו שלא יהא הפסק בין שהחינו לאכילה לדין דנוהגין דמברכין בשעת אכילה. אמנם סתימת הפוסקים אינו כן וכ"כ בהלכות חג בחג בשם רבינו שהמנהג שאוכלין הפרי חדש בתוך הסעודה ואי"צ מיד אחר קידוש עיי"ש. ובטעם הדבר נראה דהא מדינא מברכין בשעת ראייה ואם בירך בשעת ראייה לכו"ע יצא וכמש"כ הרמ"א בסי' רכ"ב, וכאן דמדינא אומרים שהחינו על היום והפרי הוא רק לצאת יד"ח חשש ברכה לבטלה דשאר שיטות, סגי בזה שמדינא מברכין בשעת ראייה, ושו"ר סברא זו בהלכות חג בחג. אלא דלפ"ז צ"ע אמאי אוכלים אותו כלל ואמאי לא סגי בראייה לחוד.

[כג] כך סיפרה כלתו של רבינו אשת הג"ר אברהם שליט"א. בסידור ר' שבתי כתב לאכול התפוח אחר קידוש קודם הסעודה [וכן נהג בעל מנחת אלעזר כדהובא בדרכי חיים ושלום אות תש"ז] וכ"כ במהרי"ל דהמנהג לאכול התפוח אחר קידוש אמנם כתב בליקוטי מהרי"ח דלפי הנראה מה שאמר המהרי"ל אחר קידוש לאו דוקא ור"ל בתחלת הסעודה דכן משמע ממש"כ המהרי"ל הובא בט"ז דצריך לברך על התפוח בפה"ע דהוי כדברים הבאים בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה, וכ"ה בטור וכ"כ במטה אפרים. ובסברת ר' שבתי דאוכלים התפוח קודם הסעודה אפשר לבאר עפ"י מש"כ הגר"א בביאורו כאן דהטעם שאוכלים התפוח הוא משום חקל תפוחין דהיינו ברכת יצחק אבינו ליעקב שהיה בראש השנה עיי"ש. ולכן אוכלים התפוח קודם הלחם להראות שרק בזכות התפוח יש לנו לחם היום דהיינו שהלחם והמזון שיש לנו וכל פרנסתינו הוא רק בזכות אותה ברכה שנתן יצחק אבינו ליעקב.

[כד] עי' במשנ"ב סי' רי"ג ס"ק י"ב שכתב וז"ל וכמדומה שכעת המנהג פשוט ברוב המקומות

חתיכת בננה^{כה} בופה"א^{כו} לפטור על הרמון והבננה כבר היה על
הסימנים^{כז} על אף שכבר בירך בפה"ע השלחן בשעה שבירך בפה"ע^{כח}.

הערות וביאורים

שאין מוציאים אחד את חברו כמעט בשום דבר מאכל אף שהוא נגד הדין ואפשר משום שאין הכל בקיאות להתכוין לצאת ולהוציא וכעין זה מבואר בחיי אדם כלל ה' עכ"ל.

[כה] יש להסתפק מאחר שכונתו באכילת מינים אלו הוא רק בשביל הסימן אפשר שאינם טפלים להפת עי' כף החיים אות ט"ו. וכן הוא בשיעורי מרן הגר"ש ע"מ"ש ברכות דף מ"א ע"ב דיש להסתפק אם הם דברים הבאים מחמת הסעודה כיון שאוכל אותם שלא מחמת הסעודה וכ"ה במכתב הגרש"א זצ"ל הנדפס במחזור המפורש.

[כו] לדעת רבינו יצחק (מובא בטור סי' ר"ג ד"ה הלכך) ברכת הבננה היא בפה"ע כיון שהשרשים שלה מתקיימים משנה לשנה אך דעת רבינו יוסף שם לברך בופה"א כיון שהגזע מתחלף משנה לשנה. והנה המחבר בסי' ר"ג סעיף ג' כתב על המוציא"ש בורא פרי האדמה, ומאזיש הוא בננה כמבואר בבדי השלחן סי' מ"ט. ונחלקו האחרונים בזה דלדעת השו"ת מים חיים (סי' נ"ו) הוא מדין ספק וכ"כ השו"ע הרב בסדר ברכת הנהנין (ו' ו') והקצות השלחן (מ"ט י"ח). אך לעומת זאת דעת המשנ"ב (ר"ו ב') והחיי"א (נ"ט ט') עיי"ש בנ"א והערוה"ש (ר"ג ד') והאור לציון (ח"ב עמ' ש"ו אות ל"ט) דמברכין בופה"א מדין ודאי וכן משמעות החזו"א (דיני ערלה סי' ל"ח). והנה אם אוכלים תפוח שברכתו בפה"ע ואח"כ אוכלים בננה, אם נוקטים דיש צד שהוא בפה"ע ורק מספק מברכין עליו בופה"א אזי נכנסים למבוכה דאולי הבננה כבר נפטרה בברכת התפוח. ובספר וזאת הברכה כתב דבכה"ג יכול לברך על פרי העץ ובלבד שיכוין בפירוש שלא לפטור את הבננה בברכתו אך לכתחלה יש לסלק את הבננה מהשלחן כשמברך בפה"ע דאז גם להתבואות שור [שחולק על הפר"ח וס"ל דלא מועיל כוונה שלא לפטור] מועיל הכונה שלא לפטור הבננה עיי"ש. והנה מאחר דבשעה שבירך רבינו על התפוח כבר היה הבננה על השלחן יש להביא ראיה דדעת רבינו שברכת הבננה היא בופה"א מדין ודאי ולא מדין ספק. ועי' בהליכות שלמה דיברך בופה"א על הקרא ויפטור בכך את הרוביא סילקא וכרתי עיי"ש. ומשמע דקרא ודאי אינו בא מחמת הסעודה, ומדהוצרך רבינו לקחת בננה משמע דפליג על זה וס"ל דאין הבדל בין קרא להסימנים האחרים.

[כז] ופעם ראה רבינו שפרסמו בספר את הנהגתו בזה שפוטור הסימנים בברכת בופה"א וגילה דעתו לאחד מתלמידיו שהוא מאד שמח על זה שפרסמו את זאת דכן ראוי לכל אחד לעשות. וראוי לציין דכנראה דבאמריקה מצוי מאד שחלק מהסימנים שברכתם בופה"א הם דברים הבאים מחמת הסעודה כי הכרתי והקרא נוהגין להשים אותם במרק לא כן בארץ ישראל שאינם שמים אותם במרק רק עושין מהם כמין כופתאות ואוכלים אותם בנפרד ומשו"ה יש לדון דמאחר שאינם באים לצורך הסעודה רק לצורך סימנא מילתא שהם טעונים ברכה.

[כח] כל זה סיפרה כלתו של רבינו אשת הג"ר אברהם שליט"א.

אכילת תמרים

רבינו לא היה אוכל תמרים בראש השנה כאחד מן הסימנים^ט.

אכילת ראש דג

במקום ראש כבש

רבינו היה נוהג לאכול ראש של דג^ל.

הערות וביאורים

[כט] כך סיפרו בנו של רבינו הגר"ר משה ובתו של רבינו רבנית ישראלזון שליט"א וכן שמעתי מנכדו המסור של רבינו הר"ר אריה אלישיב שליט"א. איתא במסכת כריתות דף ו' ע"א השתא דאמרת סימנא מילתא היא יהא רגיל איניש למיכל ריש שתא קרא ורוביא כרתי סילקא ותמרי ע"כ, ופי' רש"י דהני איכא דגדלי מהר ואיכא דמתקי ע"כ. והנה ודאי סימן התמרים הוא המתקיות דידהו, וא"כ י"ל דמאחר דבגמרא לא נזכרה לא טיבול המוציא בדבש ולא טיבול תפוח בדבש לכן ראוי לאכול תמרי דאין לך פרי מתוק יותר מתמרים כמש"כ בשפתי כהן פ' אמור עיי"ש, אבל למנהגו שמטבילים המוציא ותפוח בדבש תו לא צריכים לסימן של תמרים דהא דבש הוא ראש הממתיקים כמש"כ הגאון נצי"ב בפ' ויקרא [ואפשר דמשו"ה כינה הכתוב בפסוק דז' מינים תמרים בשם דבש דהא דבש הוא ראש הממתיקים ואין לך יותר מתוק מתמרים] ויש בכלל מאתים מנה, כך היה נראה לבאר הנהגת רבינו. אלא ידידי הר"ר אהרן היינעמאן שליט"א שדא ביה נגאא דהא הטור ביאר הסוגיא באופן אחר מרש"י דהיינו שהסימנא מילתא אינו משום טבע המינים האלו אלא דשמות המינים מסמנים דברים טובים רוביא מלשון רבוי שירבו זכויותינו תמרי שיתמו שונאינו וכו' וכן פסק השו"ע, וא"כ מה בכך שדבש הוא ראש הממתיקים אבל אכתי בעינן תמרי מחמת שם הפרי שזה יהיה סימנא מילתא דיתמו שונאינו עכת"ד ודפח"ח. והטעם האמיתי הנהגת רבינו שמעתי מהגר"ר משה אלישיב שליט"א ששמע מאביו רבינו דמאחר דתמרים באדיש הוא טייטעל שביאורו הוא מיתה משו"ה נהגו שלא לאכול כאחד מן הסימנים עכת"ד רבינו. וכשהקשיתי על טעם זה מהא דאוכלים כרתי שמשמעותו ג"כ ענין רע ומתפללים שיכרתו שונאינו וכן כתבו הפוסקים דכל דבר שמשמעותו ענין טוב אוכלים אותו ומתפללין על עצמנו ודבר שמשמעותו רע אוכלים אותו ומתפללין על שונאינו ע' בבן איש חי ועוד, וא"כ מה בכך שמשמעות תמרי הוא מיתה הלא מתפללין יתמו שונאינו ואדרבה ימותו הם ואלף כיצא בהם, השיב לי הגר"ר משה שליט"א דיש לחלק בין כרתי לתמרי דיכרתו שונאינו אין משמעותו מיתה בהחלט דיתכן לפרש שתופר עצתם או שהשנאה תכרת ע"י שלא יהיה להם עוד שנאה אליו וכדומה משא"כ דבר שמשמעותו מיתה בהחלט לא רוצים לאכול אף אם כונתו הוא על שונאינו. והוסיף עוד הגר"ר משה שליט"א דנראה לו דרך כשהשפה המדוברת הוא אידיש אז יש מקום למנוע מאכילת תמרים [וכמו שהיה בביתו של רבינו שדברו תמיד בשפת אידיש] אבל אם השפה המדוברת הוא שפה אחרת כגון אנגלית אין בזה קפידא עכת"ד. וקצת סמך לטעם זה שגילה רבינו יש להביא ממש"כ בהג"א ובאו"ז דיש להדר ליקח דבש חי לטיבול התפוח והיינו דבש בעודו תוך השעוה שקורין סטעלניק ובמדרש פנחס הובא באלף המגן ס"ק ו' כתב הטעם דיקח דבש "חי" כי בראש השנה מדקדקין אחר הלשון ע"כ, וא"כ מהאי טעמא נמי ראוי למנוע מתמרים אם משמעותו בשפה המדוברת הוא ענין רע וע"כ בתשובות והנהגות ח"ב סי' רס"ט.

[ל] כן שמעתי מנכדו המסור של רבינו הר"ר אריה אלישיב שליט"א. והיה אומר יה"ר וכו' שנהיה לראש ולא לזנב בנוסף למה שאמר על דגים יה"ר וכו' שנפרה ונרבה כדגים. ולא חשש לשיטת הרשב"ץ שהביא הברכי יוסף בס"ק ה' דחושש לשם דאג מאחר שמצינו במקרא

אכילת מערין

רבינו לא היה אוכל מערין (קאראטס בלע"ז) כאחד מן הסימנים.^{לא} רבינו היה שר שירים^{לב} על השלחן^{לז} מעניני ר"ה כגון ובכן צדיקים יראו

הערות וביאורים

שכתוב דאג ויש דורשין לשון דאגה ובמחזיק ברכה הביא לו סמך מהזהר. וכ"כ המט"א שהמנהג שאין חוששים לזה ומחזרים אחר דגים ובטעם הדבר כתב באלף המגן דלא גרע ממה שאוכלים כרתי לסימן שיכרתו שונאנו וכו' הכא נמי יהיה לסימן ידאגו שונאנו עיי"ש עוד. והנה בשו"ע איתא דיאכל ראש של כבש והמשנ"ב הוסיף דטוב יותר של איל, אבל רבינו לא סמך על שום שחיטת בשר בהמה זולת מה שנשחט ע"י השוחט המומחה ר' אברהם ראם ז"ל ומעת שנפ' בשנת תש"ח (בערך) לא אכל בשר בהמה [ומן הנכון לציין שאע"פ שרבינו בעצמו לא אכל בשר בהמה מ"מ דאג מאד לטובת הציבור החרדי בארץ והשתדל עבורם שיהיה להם בשר כשר ומהודר וסידר שיקימו בד"ץ לשחיטה מהודרת בחו"ל (כי בארץ ישראל הבשר ביוקר) כדי שיהיה לבני ארץ ישראל בשר בהמה, כל זה שמעתי מנכדו המסור של רבינו הר"ר אריה אלישיב שליט"א]. ואף דהיה אוכל בשר עוף [משחיטה הנעשה בפקודת הרב נחום יברוב - עשו הניקור בבית ורבינו בעצמו היה בודק את הריאות ועשה כן עד סוף ימיו גם זשבווע האחרונה שהיה בביתו] ובמשנ"ב כתב דאם אין לו ראש כבש יאכל ראש אחר של בהמה או של עוף ע"כ ולא הזכיר ראש דג, אמנם במטה אפרים כתב דאם אין ראש כבש אוכלים ראש אחר עיי"ש ומשמע אפי' של דג וכן עמא דבר.

[לא] כתב השו"ע בסי' תקפ"ג סעיף א' וכשיאכל רוביא יאמר יה"ר שירבו זכויותינו. וכתב המג"א דה"ה מה שנקרא בלשונות אחרים לשון רבים יאכל כל מדינה ומדינה כלשונה ע"כ. ועפ"י זה כתב החי אדם (קל"ט ו') דאוכלין מיני לפתן שקורין מערין (גזר) וכו' שהוא לשון ריבוי ואומרים יה"ר שירבו זכויותינו ע"כ. ונראה דכונת המג"א והחי"א הוא דלכתחלה יזהר אחר רוביא דוקא דיוצא בזה גם דעת רש"י שהסימן הוא במאכל עצמו ואם אין לו רוביא אפשר לקחת מין אחר שמשמעותו ריבוי בלשון ההוא, אבל אם יש לו רוביא אי"צ לאכול מערין.

[לב] הנה יעויין במטה אפרים (תקפ"ג א') דכשחל ר"ה בשבת יאמר שלום אליכם בנעימה ובשמחת הלב אך לא בשירה וזמרה כשאר ימות השנה כי הוא יום שספרי חיים נפתחים וספרי מתים פתוחים וצריך להיות ירא וחרד מאימת הדין עיי"ש. ומשמע דאינו נכון לשיר שירים על השלחן. מיהו אפשר לחלק בין שלום עליכם שהוא שיר רגיל לכל שבתות השנה לשירים המיוחדים לימים נוראים דבשירים הרגילים יש חשש שע"י השירה והזמרה ישכח שהוא יום הדין משא"כ השירים שהם מעניני ראש השנה לא חיישינן שישכח שהוא יום הדין. אמנם בעיקר דברי המט"א כמדומה שאין נוהגין כך אלא מזמרים שלום עליכם בניגון הרגיל ושור"ש כ"כ בליקוטי מהרי"ח, ואפשר דגם המט"א לא כוון אלא שלא יקל ראשו כלל וכסייג לזה הזכיר שיאמרו רק בנעימה ושמחת הלב, אבל מ"מ מותר לשיר בניגון הרגיל כל שעדיין אימת הדין עליו, וכן משמע קצת ממה שהזכיר שיאמרו בשמחת הלב ועדיין צ"ע.

[לג] עי' בפיה"מ להרמב"ם ריש פ"ו דפסחים דלולא שאסרו לנגן בכלי שיר ביו"ט היה ראוי לנגן בתופים ומחולות ובכנורות ובצלצלים משום שמחת יו"ט עיי"ש וא"כ ה"ה שירה בפה הוא

וישמחו, כה אמר ד' זכרתי לך חסד נעריך וכו'^{לד}, וכשחל ראש השנה בשבת היה שר גם הזמירות של שבת^{לה}.

אכילת הסימנים בכל הסעודות

רבינו אכל הסימנים בשני סעודות הלילה וגם בשני סעודות היום^{לו}.

הנהגות באמירת

סדר תשליך

רבינו היה נוהג לילך לתשליך ביום א' דראש השנה אחר מנחה ליד בור של מים והיה אומר כל סדר תפילה הנדפס במחזורים ולא רק השלשה פסוקים מי קל כמוך שבסוף ספר מיכה^{לי}.

הערות וביאורים

מצוה משום שמחת יו"ט. ועי' בשו"ע (תקצ"ז א') אוכלים ושומחים ובמשנ"ב שם ס"ק א' ר"ל אף שהוא יום הדין מ"מ מצוה של ושמחת בחגיך שייך גם בו שגם הוא בכלל חג וכו' ונאמר בנחמיה ח' אכלו משמנים וגו' ואל תעצבו כי חדות ד' היא מעוזכם עכ"ל.

[לד] כתב המשנ"ב בס' תק"ס ס"ק י"ד וז"ל כתב בליקוטי מהר"ל שלא כדון הוא שמשוררין במשנה אודך כי ענייני וכה"ג לשמחת מריעות כי אז התורה חוגרת שק ואומרת עשאוני בניך כמין זמר אך בבהכנ"ס לרגלים מצוה לומר וע"כ מסיק המג"א דלא שרי בשבת לומר אלא אותן שירים שנתקנו על הסעודה אבל פיוטים אחרים אסור עכ"ל. אמנם המעיין בשדי חמד אס"ד מערכת ז' אות י"ב יראה דהאיסור הוא רק באופן שעושים כן דרך שחוק והיתול אבל אם הכוונה לשם שמים לתת שבח והודיה להש"ת על חסדיו או בדרך תפילה והתעוררות ליראת שמים הרי זה בגדר של קורא פסוק בזמנו שמביא גאולה לעולם. ומש"כ המג"א דלא שרי בשבת לומר אלא אותם שירים שנתקנו על הסעודה אבל פיוטים אחרים אסור כתב בשו"ת להורות נתן (ד' מ"ה) דכוונתו לחרוזים ושירים שנתקנו שלא לשם נתינת שבח לבורא או לשבח המצוה, אלא משתמשים בפסוקים ובלשונות חז"ל ליפוי החרוזים והלשון וכו' אבל הפיוטים שנתקנו לשם שמים דרך שבח והודיה להש"ת ושבח מצוותיו אין איסור כלל לומרם.

[לה] כן שמעתי מבנו של רבינו הג"ר אברהם שליט"א. עי' מט"א סי' תקפ"ג סעיף א' דכשחל ר"ה בשבת אומרים שלום עליכם עיי"ש ומסתמא ה"ה שאר זמירות של שבת.

[לו] כתב המט"א (תקפ"ג ב') דגם ביו"ט שני יעשה הסימנים ובס' תקצ"ז ד' כתב דיש מקום לזה גם בסעודת היום.

[לז] כן שמעתי מנכדו המסור של רבינו הר"ר אריה אלישיב שליט"א. וזה דלא דכמש"כ במעשה רב שהגר"א לא היה הולך לבאר או לנהר לומר תשליך וגם הגר"ח מוולאזין לא הלך כמש"כ בתוס' מעשה רב. עוד שמעתי מהנ"ל דדעת רבינו דא"א לעשות תשליך ליד ספל מים וכדומה כי בעינן דוקא מים המחוברים לקרקע כגון באר או בור או מעין או נהר עכ"ל.

מה מאד החמיר רבינו בתקיעת שופר ולא היה יכול למצוא שום צד קולא

סיפר לי הגאון רבי גדליה שיינין שליט"א ראש ישיבת כתר תורה: היה תקופה בבית מדרשו של רבינו שרבינו היה מיקל מאד מאד בתקיעת שופר ואף כשהתקיעות היו כשרות רק בדיעבד שבדיעבד צירף כמה שיטות כדי לחפש קולות והמשיך להקרא הלאה ולא החזיר את הבעל תוקע והדבר היה לתימה בעיני הציבור האידך רבינו מיקל כ"כ בספק קיום מצוה דאורייתא של תקיעת שופר. עד שנתברר להם טעמו ונימוקו של רבינו - הבעל תוקע שהיה כבר בימי הזקנה קשתה לו התקיעות ואם היה רבינו מצריכו לחזור על התקיעות שהיו כשרות רק בדיעבד היה הבעל תוקע מאד מתבייש ולכן הניחו רבינו להמשיך וצירף את כל הקולות שישנם ביחד והכל כדי שלא לבייש את הבעל תוקע עכת"ד. מאד מאד היה רבינו מחמיר בתקיעת שופר ולא היה מי שהחמיר יותר ממנו, נכון; אבל על מה החמיר על הבין אדם לחבירו, בזה לא היה מיקל שום קולות אלא החמיר עד הסוף. אצלנו העיקר הוא קיום מצות שופר ואם עי"ז אפשר להדר ג"כ בבין אדם לחבירו, למה לא. אבל אצל רבינו הם שוים ממש וכמו שמחפשים הידורים בבין אדם למקום כמו כן מחפשים חומרות בבין אדם לחבירו שלא לגרום שום צער ואי נעימות לאף אחד ולא לחפש קולות.

עמידה בעת חזרת הש"ץ

מה מאד היה חרד רבינו לעמוד שאינם מעיקר טופס השמו"ע כגון במשך חזרת הש"ץ^{נח} זולת הפיוטים ונתנה תוקף ושאר פיוטים בהם היה

הערות וביאורים

[לח] בס' קכ"ד ס"ד כתב הרמ"א י"א שכל העם יעמדו כשחזר הש"ץ התפלה ובמשנ"ב ס"ק כ' וז"ל כיון שמכוונים ושומעים מש"ץ ושומע כעונה וכאלו מתפללין בעצמם דמיה וכו' עכ"ל. ויל"ע במנהגו של רבינו דאף דהיה נוהר לעמוד במשך חזרת הש"ץ מ"מ לא היו רגליו צמודות זל"ז, ולמש"כ המשנ"ב דכאלו מתפללין בעצמם דמיה אז גם רגלים צמודות ניבעי. ואפשר דס"ל לרבינו דמאחר דכהיום כל אחד מתפלל לעצמו והא דהש"ץ חוזר התפלה הוא רק כדי שלא לשנות המנהג הישן, משו"ה די אם עומדים באופן שאפשר לצאת י"ח תפילה עכ"פ בדיעבד. ולכן לגבי עמידה דהוא לעיכובא שאם התפלל מיושב צריך לחזור ולהתפלל מדינא דגמרא, בזה התאמץ רבינו לעמוד, משא"כ רגלים צמודות אף שהוא ג"כ דינא דגמ' בברכות דף י' ע"ב מ"מ אינו לעיכובא כמש"כ המשנ"ב (צ"ה א' ובשעה"צ), ומשו"ה לא החמיר בה רבינו. אלא דלפי"ז צע"ק דיהיה די בזה לעמוד במשך חלק של חזרת הש"ץ שמעכב התפלה ואמאי נהג רבינו לעמוד גם בחלק התוספת של ובכן תן פחדך והלא גם אם לא אמרו כלל רק סיים מיד בא"י המלך הקדוש יצא י"ח. ואפשר דמאחר דניתקן כחלק מהברכה צריך לעמוד בה כדין שאר הברכה.

**הזכרת תיבת מלך ביעלה ויבא
שבברכת המזון**
שמעתי מרבינו דבר"ה יש להזכיר
מלך ביעלה ויבא שבברכת המזון^{מא}.

יושב^{לט} [ואפי' כשהארון הקודש היה
פתוח], וגם כשנחלש וקשתה לו
העמידה, מ"מ התאמץ לעמוד במשך
כל זמן חזרת הש"ץ^{מב}.

הערות וביאורים

[לט] דהא דצריך לעמוד לחזרת הש"ץ הוא משום שהוא חזרת התפלה להוציא האיניו בקי
ושומע כעונה וכו"ל, ומאחר דאין היחיד אומר פיוטים אם כן ע"כ שאינם חלק מחזרת הש"ץ.

[מ] ואפי' בתקופות בהם ישב לאמירת עלינו מרוב חולשתו, התאמץ לעמוד לחזרת הש"ץ,
מלבד בונתנה תוקף ושאר פיוטים שאמרם בשיבה. ובס' פניני תפלה עמ' קכ"ד מתלמידו כתב
וז"ל היושבים בימים נוראים בחזרת הש"ץ וכשמגיע הש"ץ לונתנה תוקף או בפיוטים שפותחים
ההיכל, קמים, אמר עליהם רבינו עולם הפוך ראיתי עכ"ל. ויש להוסיף דלכאורה ה"ה
הנשארים בעמידה אחר תקיעת שופר להיום הרת עולם וארשת שפתינו ואח"כ יושבים
לזכרונות ושופרות דלא שפיר עבדי (והיינו לנוסח אשכנז, אבל לנוסח ספרד שאומרים היום
הרת עולם גם בתפלת לחש נראה שהוא חלק מנוסח התפילה וצריך לעמוד בה. ונראה עוד
דאם נמצא בציבור שמתפללין נוסח ספרד גם אם הוא בעצמו מתפלל נוסח אשכנז צריך
לעמוד בעת אמירת היום הרת עולם, דמאחר דאצל הש"ץ הוא חלק מנוסח התפילה א"כ
נחשב כחלק מחזרת הש"ץ גם לדידה). ובגוף דברי רבינו הנ"ל יש לציין דאף שכתב במשנ"ב
שנוהגין לעמוד בפתיחת הארון הק' מ"מ אינו אלא ממנהגא ולא מדינא [ואף מצד המנהג
מסתבר דאם מפריע הכונה אי"צ] משא"כ חזרת הש"ץ, ושפיר שייך לומר עולם הפוך ראיתי.

[מא] איתא בברכות מ"ט ע"א אמר רבה בב"ח אמר רבי יוחנן הטוב והמטיב צריכה מלכות
מאי קמ"ל וכו' לומר שצריכה שתי מלכות חדא דידה וחדא דבונה ירושלים וכו' ה"ה דאפי'
בונה ירושלים נמי לא בעיא אלא אידי דאמר מלכות בית דוד לאו אורח ארעא דלא אמר
מלכות שמים ע"כ. וכתבו תר"י והרא"ש דהא דלא תיקנו מלכות שמים בברכת בונה ירושלים
משום דלא רצו להזכיר מלכות שמים אצל מלכות בשר ודם ולכן תיקנו להזכירו בהטוב
והמטיב עיי"ש. ועפ"ז כתב הרמ"א (קפ"ח ג') י"א דאף כשאומר יעלה ויבא לא יסיים מלך חנון
ורחום אלא ידלג מלת מלך וסברא נכונה היא אבל לא ראיתי נוהגין כן עכ"ל. ובמשנ"ב ס"ק ו'
כתב וז"ל והאחרונים כתבו טעם לזה כיון דענין בפני עצמו לגמרי הוא לא קפדינן בזה וכו'
ולכן אין למחות ביד הנוהגין כן עכ"ל, ומשמע דיותר טוב שלא לאומרו אלא דאין למחות ביד
האומרו. וכתב המטה אפרים בס' תקפ"ג אלף למטה ס"ק ב' דבראש השנה יש להזכיר מלך
עיי"ש הטעם. ונראה לבאר עפ"י מש"כ בכנסת הגדולה בס' ק"א בהגה"ט לענין כשעושין מנחה
קצרה שהש"ץ אומר ג' ברכות ראשונות בקול שכיון שיש טעם למה מגביה קולו כדי שיאמרו
קדושה בציבור אינו נראה מקטני אמונה ומנביאי השקר כי אם מעבדי ד' החרדים אל דברו
עיי"ש, וה"ה כאן מאחר דכל השנה אינו אומר מלך ובר"ה הוא אומר מוכח שאין כוונתו
להשוות מלכות שמים למלכות בשר ודם אלא אדרבה כוונתו להדגיש גדולת ענין מלכות
שמים ולהזכירו בכל מקום שאפשר וע"ע במקראי קודש (ימים נוראים סי' ז').

אכילה לפני תקיעת שופר

בבית מדרשו של רבינו היה הפסקה
לאחר קריאת התורה קודם תקיעת
שופר לערך חצי שעה ועשו הציבור
קידוש במקום סעודה, אבל רבינו
עצמו לא נהג לקדש אז ולא טעם
כלום^א עד אחר גמר התפלה^ב זולת
בתקופות שמרוב חולשתו לא היה
באפשרותו להמתין כ"כ ואז היה
מקדש וטועם קצת קודם תקיעת
שופר^ג.

הערות וביאורים

[א] מבואר בסימן תרנ"ב דאסור לאכול קודם נטילת לולב ומקורו במסכת סוכה דף ל"ג ע"א והוא הדין לגבי שופר ושאר מצוות דאורייתא שזמן כל היום דאסור לאכול קודם שיעשה ומטעם שמא ישכח וכמש"כ בלבוש שם ובהגהות רעק"א לסי' תקפ"ט [נדפס בעין הגליון] ובמשנה ברורה בסימן תרצ"ב ס"ק ט"ו. ואף דאם מקדש בבית הכנסת יש קצת היתר לאכול דהא לא ישכח על ידי זה ואם כן הוי כשומר מכל מקום ראוי להחמיר בזה מטעם אחר והוא ממש"כ הרוקח בסי' שנ"ג דחסידים הראשונים היו מתעניין על מצוה החביבה להם כלולב ושאר דברים, והיינו אף בטעימה וכן כתב בכף החיים סי' תרנ"ב אות י"א בשם הרוח חיים (פלא"י) שיש להתענות על המצוה ולא לפנות ימין ושמאל עד שיקיימנה משום חיוב המצוה עיין שם. וכן מעיד בספר הלכות חג בחג שכן היה רבינו מחמיר על עצמו לא לאכול קודם מצות תקיעת שופר.

[ב] ואף דאסור להתענות בשבת ויו"ט עד אחרי חצות כמבואר בסי' רפ"ח שאני ראש השנה דמותר להאריך בתפלה עד אחר חצות אף דע"ז מתענה עד חצות עי' משנ"ב ריש סי' תקצ"ז בשם עטרת זקנים והוכיח כן מהפסוק בנחמיה וכו' להדיא במאירי סוף ג' דתענית בשם הרב"ד ומעיד שכן המנהג עיי"ש. ויש להעיר בכל זה דהנ"מ שמותר להתענות בר"ה עד חצות כשעוסק בתפלה ועל זה יש ראיה מהפסוקים בנחמיה דשרי אבל אם עוסק בשאר דברים לא, וא"כ אם מתפלל בביהכ"ס שעושין הפסקה לערך חצי שעה קודם תקי"ש ועי"ז מתאחר גמר התפלה עד אחר חצות ולולא ההפסקה היה גומר התפלה קודם חצות [זה מצוי מאד במתפללי ותיקין] נמצא שעבר על איסור תענית בראש השנה וכמדומה שאין העולם נוהגין בזה וצ"ע.

[ג] עי' בביכוי"ע סי' תרנ"ב שמיקל קצת לאדם חלש וכע"ז במטה אפרים (תקפ"ח ב'). והנה אף דבספר פסקים ותקנות להגרעק"א כשהשתוללה בימיו מגיפת החולירע רח"ל פסקו הוא ובית דינו דאלו המרגישים חולשה תיכף אחר תקיעת שופר יעשו קידוש ויאכלו ואף שהוא הפסק בין תקיעות דמיושב למעומד, כי תיכף אחר שחרית חל חובת קידוש וזה א"א לעשותו אלא במקום סעודה וקודם תקי"ש רק טעימה בעלמא מותר ולכן רק בקושי רב אפשר לעשות קידוש במקום סעודה קודם תקי"ש עיי"ש, ומשמע דיותר טוב לקדש אחר תקיעות דמיושב מלקדש קודם התקיעות דמיושב וכ"כ באשל אברהם (בוטשאטש) בסי' תקפ"ט ג', מ"מ בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' ז') מבואר דיותר טוב לאדם חלש שיקדש קודם תקי"ש משיפסיק בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד עיי"ש, וכן עמא דבר דאלו שצריכים לאכול מקדשים ואוכלים קודם תקי"ש ואינם מפסיקין בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד.

בכל שנה יחזור הבעל תוקע על ההלכות ולא יסמוך על זכרונו

פעם א' בחודש אלול נכנס הבעל תוקע המפורסם והמומחה הרב הגאון ר' גדליה שיינין שליט"א ראש ישיבת כתר תורה אל רבינו ושאלו: במה אכין עצמי לתק"ש, והשיבו רבינו: תחזור על ההלכות.⁷

רבינו היה הבעל מקרא

רבינו היה מקרא התקיעות לפני התוקע.⁸

להקריא גם התקיעה הראשונה

רבינו היה מקרא גם התקיעה הראשונה.⁹

לסמן אם נשימה א' או ב' נשימות

רבינו היה נוהג לסמן ע"י הקראתו אם יתקע התוקע שברים-תרועה בנשימה אחת או בב' נשימות שכשהיה מקרא שברים תרועה בלי שום הפסק ביניהם אזי ידע התוקע שיש לתקוע בנשימה אחת וכשהיה מקרא שברים תרועה עם משהו

הערות וביאורים

[ד] הא דלא סגי שהבעל מקרא ידע ההלכות אלא שגם הבעל תוקע צריך לידע ההלכות נראה דלפעמים יטעה התוקע ויחזור אותו הבעל מקרא והתוקע שלא למד לא ידע שטעה ושהחזירו המקרא וחושב שממשיך הלאה לתקוע סדר הבא ולא כן הוא, נמצא שהוא מכין לסדר זה והרי הוא תוקע לסדר אחר ויחסר להבעל תוקע [ואפשר גם להציבור] קיום מצות שופר.

[ה] כתב הרמ"א בס' תקפ"ה סעי' ד' נוהגין להקרות לפני התוקע סדר התקיעות מלה במלה כדי שלא יטעה ונכון הוא ע"כ. והנה בדרכי משה מבואר דהמתפלל שחרית מקרא להתוקע והובא במג"א, אמנם כתב בפמ"ג במש"ז ס"ק ז' דבמקום שיש רב הוא מקרא וכו"כ במט"א והטעם כתב בליקוטי מהרי"ח דהרי כתב המג"א בס"ק י"א בשם של"ה וז"ל וטוב שיהיה התוקע יודע לכון הסודות ואם לא אזי עכ"פ יהיה המקרא יודע וכשמקרא יכוין הסודות עכ"ל, ומדברי השל"ה גופא נראה שהמקרא יכוין הסודות לכך בוחרין להמקרא הגדול שבציבור וזהו מהסתם לפי הראוי הרב המנהיג ואב"ד בעירו עיי"ש וכן הוא במקור חיים להגאון בעל חות יאיר בקיצור הלכות עיי"ש ונראה דהא דלא כתבו טעם יותר פשוט וע"ד תורת הנגלה דלפעמים יטעה התוקע באופן שלא יצא הצבור י"ח ולכן צריך שהמקרא יהא ת"ח גדול היודע ההלכות, היינו טעמא דאי משום הא הלא סגי שאחד מהשומעים יהיה תלמיד חכם שיוודע ההלכות ולא דוקא המקרא.

[ו] כתב הרמ"א בס' תקפ"ה סעיף ד' וז"ל נוהגין להקרות לפני התוקע סדר התקיעות מלה במלה כדי שלא יטעה ונכון הוא עכ"ל. וכתב המשנ"ב בס"ק י"ח דגם תקיעה ראשונה יקרא לפניו אע"ג דלא שכיה כ"כ שיטעה. ואף דבשעה"צ מפקפק על זה ומסיק דבמקום שאין מנהג יותר טוב שלא להקרות בתקיעה ראשונה, כבר כתב המחצה"ש בס"ק י"א דמשום לא פלוג תיקנו שיקרא בכל התקיעות או שתיקנו אף משום חשש רחוק כזה או משום שבמקום שאין התוקע יודע לכון את הסודות של התקיעות צריך שהמקרא יכוין כמש"כ המג"א בס' תקפ"ה ס"ק י"א בשם השל"ה לפיכך צריך להקריא אף בתקיעה הראשונה כדי לכוון את סודותיה.

הפסק ביניהם אזי ידע שיש לתקוע
בשתי נשימות.^ז שבהם תקעו שברים-תרועה בנשימה אחת^ח עם הפסק קטן ביניהם.^ה

שברים-תרועה בכמה נשימות
אצל רבינו בבית מדרשו^ז תקעו בכל תשר"ט^ז שברים-תרועה בשתי נשימות, חוץ מתקיעות דמיושב סגי בהפסק כדי נשימה.^ב

שתי נשימות היינו ב' נשימות ממש
אצל רבינו, ובפקודתו, כשתקעו בב' נשימות היה התקוע נושם ממש, ולא סגי בהפסק כדי נשימה.^ב

הערות וביאורים

[ז] כתב התפארת ישראל בהלכתא גברתא (ר"ה פ"ד מ"ז) וז"ל בתקיעות דמיושב שלפני השמו"ע יקרא המקרא לפני התקוע סדר התקיעות שברים תרועה בפעם א' שיהיה עי"ז התקוע לתקוע אותם בנשימה אחת ובתקיעות דמעומד דהיינו שבשמונה עשרה יפסיק המקרא קצת בין שברים לתרועה לסימן שיתקע אותן התקוע בב' נשימות עכ"ל. וכע"ז כתב האלף למגן (תק"צ ס"ק כ"ב) והקיצשו"ע (קכ"ט י"ג).

[ח] ולענין התקיעות שתקעו אצל רבינו בביתו אחרי התפלה יבואר לקמיה בעהשי"ת.

[ט] כולל התקיעות שבסוף התפלה.

[י] בשברים-תרועה נחלקו הראשנים אי בעינן שיעשה אותם בנשימה אחת דוקא וכדעת הרא"ש והרמב"ן והריטב"א או אדרבה מצותה בשתי נשימות דוקא כיון דלא עבדי אינשי שברים ותרועה בנשימה אחת וכדעת רבנו תם. והמחבר בשו"ע סי' תק"צ סעיף ד' הביא שני הדיעות וכתב דירא שמים יצא ידי כולם ובתקיעות דמיושב יעשה בנשימה אחת ובתקיעות דמעומד יעשה בשתי נשימות והרמ"א כתב דהמנהג הפשוט לעשות הכל בשתי נשימות ואין לשנות עיי"ש. ועי' בשעה"צ ס"ק י"ח דהחיי"א השמיט דברי הרמ"א דבאמת הכרעת השו"ע טובה מאד דזוהי אנו יוצאין כל הדעות וגם דעת הב"י דאפי' לדעת ר"ת אם עשאן בנשימה אחת יצא וא"כ אם נעשה בנשימה אחת יותר טוב לצאת ידי הדין ע"כ, וכן מבואר בשו"ע הרב סעי' ט' דמש"כ הרמ"א דיעשה הכל בשתי נשימות היינו במקום שהמנהג כך ואין לשנות מפני המחלוקת אך במקום שאין מנהג קבוע יש לעשות כדעת השו"ע וכ"כ הקיצשו"ע (קכ"ט י"ג) וכן הכריע החו"א (אור"ח סי' קל"ו סעי' ב') למעשה שנוון לעשות כדעת השו"ע וכ"כ בלוח ארץ ישראל שכן המנהג בארץ ישראל.

[יא] וזהו כדעת המשנ"ב שכתב בשם הב"י דנשימה אחת אין הכונה שיתקע בכל אחד בלתי שום הפסק דבכה"ג לא מקרי נשימה אחת אלא יפסיק מעט רק שלא יהיה כדי נשימה בינתיים, ודלא כמש"כ בחו"א (אור"ח סי' קל"ו אות א') דאדרבה נשימה אחת היינו בכח אחד ממש בלי שום הפסק ביניהם ושתי נשימות היינו הפסק פחות מכדי נשימה ושגם דעת הב"י כן עיי"ש. ובעיקר שיטת החו"א יבואר לקמיה בעהשי"ת.

[יב] כתב השו"ע הרב בסי' תק"צ סעי' ה' וז"ל לפי שאין דרך האדם לגנוח וליללל בנשימה אחת

תקיעה עם מעלות ומורדות

שיעור התקיעה

לא הקפיד רבינו שהתקיעה תהיה כולה בקול שוה אלא גם אם נעשה שינוי קול באמצעה שאינו צלול כבתחלה או עם מעלות ומורדות כשרה ובלבד שלא ישבור הקול בסופו שנעשה כשבר מתוך תקיעה".

לא הקפיד רבינו שיאריכו בתקיעה עד שיהיה כשיעור שעושין "בפועל" את השברים או את התרועה שבאמצע, אלא די להאריך בה כשיעור "הנצרך" להשברים או להתרועה שבאמצע".

הערות וביאורים

אלא מפסיק ביניהם כדי נשימה דהיינו שעושה נשימה בינתיים ולפיכך גם התוקע צריך לעשות נשימה בינתיים ע"כ. הרי מפורש דלא סגי בהפסק שיעור דכדי נשימה רק בעינן נשימה ממש דוקא וכן מסיק בספר אש דת דלא מקרי בשתי נשימות אלא אם נושם ממש ואותם שמפסיקין ואינם נושמים לא קיימו המצוה לא כמר ולא כמר ומבטלין בזה מצות עשה דתקיעות דבנשימה אחת לא הוי דהא הפסיק שיעור כדי נשימה ובשתי נשימות לא הוה דהא לא נשם כדבעי אינשי עיי"ש והובאו דבריו באלף המגן סי' תק"צ ס"ק י"ז.

[יג] כתב בספר שאלת שלמה ח"ב תשובה נ"ה וז"ל ומורי הגאון הגדול מבריסק מהרי"ל דיסקין זצ"ל פה היה מדקדק גדול בזה שאם היה רק איזה שנוי קול במשך התקיעה ואף בסוף היה מצוה לתקוע שנית ולפעמים היו עוברים לפניו כעשר תוקעין עד שעשו התקיעה ישרה ופשוטה לפניו זי"ע וכן אני נוהג אחריו ת"ל ית"ש עכ"ל. והנה כתב הריטב"א ברה"דף ל"ג ע"ב וז"ל וכשעושין תקיעה ומשברים אותה בסופה אינה יפה שהרי אותו קול שעושין בסופה אינו נידון מקול התקיעה שהיא פשוטה והו"ל שבר באפי נפשיה והוי הפסקה וכן קיבלנו שיטה זו מרבינו נר"ו בשם רבו וכן נהגו כל הרבנים הגדולים עכ"ל. ובמועו"ז דייק מכאן כשיטת המהרי"ל דיסקין שאם אינו קול שוה מתחלתו ועד סופו פסול אמנם עי' בלקט יושר שכתב וז"ל צריך להתחיל בקול רם כדי שישמע תחילת התקיעה משום דאמרינן שומע מקצת תקיעה לא יצא אבל כשמתחיל התקיעה בקול נמוך בקל יבא שאין נשמע התקיעה כולה עכ"ל ומשמע קצת דאין קפידא אם משתנה הקול באמצע התקיעה [אף שיש לדחות קצת], וע"ע בארחות רבינו ח"ב עמ' קפ"ג שגם החזו"א והסטייפלער זצ"ל לא הקפידו בזה ושזהו בכלל מה שאמרו כל הקולות כשרים עיי"ש. וגם הראיה מהריטב"א שהביא במועו"ז אפשר לדחות דאיירי כשנשבר הקול וכלשונו ומשברים אותה, אבל סתם מעלות ומורדות אין קפידא בדבר.

[יד] כתב הארחות חיים בשם הרשב"א וז"ל וכל אלו השיעורים למטה אבל אם רצה להאריך יותר אין בכך כלום והוא הדין לשברים ובלבד שיאריך כנגדן בתקיעות שלפניהם ולאחריהם והוא הדין לתרועה עכ"ל הרי דאם מאריך בשברים יותר משיעור הנצרך צריך להאריך ג"כ בתקיעה וכ"כ השפת אמת בדף ל"ג ע"ב ד"ה במשנה. אמנם ראיתי מי שדייק מהביה"ל (סי' תק"צ ד"ה ומי) דאי"צ להקפיד על זה שהרי כתב שם וז"ל וכן בתש"ת אם עשה התקיעה פחות מכדי תשעה כוחות והשברים עשה בשבר אחד כדי ששה כוחות ג"כ לא קיים לא כמר ולא כמר עכ"ל ומשמע דאם היה מאריך בתקיעה כתשעה כוחות היתה כשרה על אף שלא היתה אורך התקיעה כאורך השברים אלא קצר ממנו עכ"ל, וכן נראה ממה שסתמו הפוסקים בזה.

צורת השברים

אצל רבינו בבית מדרשו^{טו} כל השברים^{טז} שתקעו היו בצורת או-טו [אבל הדגש היה מלרע]^{טז} והיה כל שבר דבוק לשבר שלאחריו בלי שום הפסק בין שבר לשבר^{טז}.

צורת התרועה

אצל רבינו בבית מדרשו^{טז} כל התרועות^{טז} היו כתרועה המקובלת במסורה דהיינו צירוף קולות דקיקין ורצופין זה אחר זה שכל אחד מהן בכח כלשהו^{כז}.

הערות וביאורים

[טו] ולענין התקיעות שתקעו אצל רבינו בביתו אחרי התפלה יבואר לקמיה בעהשי"ת.

[טז] היינו בין של תקיעות דמיושב בין של תקיעות דמעומד בין של תקיעות שבסוף התפלה.

[יז] וכן נהגו אצל החזו"א לעשות שברים בקול שבור ובצורת או-טו כמש"כ בדינים והנהגות החזו"א, ובמועדים וזמנים (ח"א סי' ה') הראה מקורו דשברים הוא קול שבור ולא קול פשוט בדרשת הרמב"ן לראש השנה וז"ל וכתב רבינו שמשון בתוס' וצריך להזהר בשברים שלא יהא מאריך בכל אחת מהן כשיעור ג' יבבות של ג' קולות כל שהוא דא"כ נעשית כל אחת תקיעה דשיעור תקיעה כתרועה ושיעור תרועה ג' יבבות ובאמת שיפה עיין וטוב להזהר אבל כפי הנראה מדקדוק הלשון אין ההפרש שבין השברים לתקיעה בין ארוך לקצר אלא שזה קול פשוט סופו כחלתו כאיש מרים קולו לשורר ולרנן וזהו קול שבור כעין המילל וכו' וכן לשון התורה עצמה תרועה ולשון התרגום יבא שניהם לשון שבר וכו' ואי לדברי רבינו משה שכתב כי שיעור תקיעה יבא וחצי כמו שזכרנו יהיה השבר קצר מאד אלא שההפרש והבדלה שביניהם בדמיון הקול הוא לא בגודלם וקוטנם עכ"ל.

[יח] עי' מש"כ הרשב"א בדף ל"ג ע"א שלא יפריד ביניהם כלל וכ"כ הריטב"א בסוכה דף כ"ד והרמב"ן בדרשות.

[יט] ולענין התקיעות שתקעו אצל רבינו בביתו אחרי התפלה יבואר לקמיה בעהשי"ת.

[כ] כולל התקיעות שבסוף התפלה. והגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני ראש השנה עמ' ס"ו) נסתפק בהך תרועה תימנית שמה היא כשרה אף לבני אשכנז שיתכן שההפסק שנהגין בני אשכנז לעשות בין הקולות אינו לעיכובא אלא נעשה רק להבליט יותר שאינו קול אחד רצוף אלא כמה קולות עי"ש. ואפשר דגם רבינו נסתפק בזה ואולי אף החליט בודאות שההפסק בין הקולות הוא באמת לעיכובא לבני אשכנז ומשו"ה לא רצה שיתקעו כן אף בתקיעות שבסוף התפלה, ואפשר שטעמו היה שלא לשנות בציבור מהנהוג.

[כא] רש"י בדף ל"ג ע"ב ביאר דהתרועה שהיא ילולי הן קולות קצרים סמוכים זה לזה וכ"כ הרא"ש וכע"ז כתב הריטב"א וז"ל ולקולות הנמהרין שהן שבורים יותר קראו תרועה או יבבות עכ"ל וכ"כ הרשב"א בד"ה אמר אביי תרועה דאורייתא יבבות נינהו והם שלש יבבות שהם קולות קטנים וקרי להו בירושלמי טרימוט עכ"ל.

תקיעות נוספות אחרי התפילה

אחר שגמרו תפילת מוסף תקעו אצל רבינו בביתו ובבקשתו עוד תקיעות נוספות המובאות בפוסקים³³ ואלו

הערות וביאורים

[כב] בספר פאר עץ חיים (מהגאון ר' חיים קראזור ז"ל ששיבחו ספרו גאוני דורו זצ"ל ובראשם הגה"ק מהר"ל דיסקין והגר"ר יצחק אלחנן זצ"ל) אחר שהאריך בחילוקי דיעות במצות תקי"ש כתב בזה דברים נפלאים וז"ל והנה באמת ראוי להתנהג וכו' בכל החומרות שהזכרנו למעלה דהגם בשאר דינים כיוצא בזה אפשר שהיינו יכולין להקל ולסמוך על הראיות הברורות והמוכרחות מאד וכו' ולא היה צריך להחמיר בזה כלל כיון דנראה דהלכה ברורה היא וכו' אבל מ"מ לענין דין תקיעת שופר צריך להחמיר בזה לחוש לדעת כל הפוסקים והשיטות הגם שאינו מקו הדין וכו' ומשונה מצות תקי"ש משאר מצות התורה וכו' אולי יאמר האומר דאי"צ להחמיר ולחוש כלל לדברינו הנ"ל כיון דהפוסקים והשו"ע לא הזכירו כלום וכו' ומה לנו בחומרות חדשות מה שלא נהגו כך מעולם והנה על זה אשיב דכל זה באמת כן הוא לענין שאר הלכות אבל לא לענין תקי"ש דבזו ראוי להחמיר יותר וכו' והענין דלכאורה קשה על ר' אבהו שם דתיקן תקנתו בקסרי דמשמע בקסרי בלבד ולא בשאר מקומות והאידן עשו באמת בשאר מקומות וכו' דשורש הענין כך הוא דבספק הזה של תרועה שנחלקו בו אבות העולם והיינו תנא דמתניתין ותנא דברייטא שם לא היה אדם יכול להכריע בהן ונשאר הלכה זו רופפת בידינו וא"כ לענין מעשה ראוי לילך בזו אחר המנהג וכו"ל וכל מקום ומקום לפי מנהגו שהתנהג השופט הראשון במקום הזה והוא הכריע כך לפי ראות עיניו וכמו שאמרו אין לו לדיין אלא מה שעיינו רואות וכו' דהמנהג בכל מקום מהשופט הראשון לפי ראות עיניו הוא מכריע הלכה זו באותו מקום ונעשה שם הספק כודאי גמור והוא עפ"י ראות עיניו של המנהיג הראשון וכמבואר וזהו טעמא דירושלמי דהלך אחר המנהג והוא משום דתלוי בראות עיניו של המנהיג וכו' והנה ר"א בקסרי מצא מנהג המקום בא' מהם והם ודאי יצאו ידי חובת מצוה זו לפי מנהג המקום וכו' והוא עפ"י הכרעת המנהיג הראשון וכו"ל אלא דר"א לפי דעתו עכ"פ נסתפק בספקות שהזכיר שם ומעיקר דינא כיון דלא היה יכול להכריע ולברר הלכה זו לפי דעתו באמת היה יכול לסמוך על המנהג וכו' וכו"ל וכו' אבל גבי תקיעת שופר איכא עוד ענינא אחרינא והוא לערבב השטן ולהכי צריך לחוש לכל הספקות הגם שאינו מקו הדין וכו' כיון דעכ"פ איכא שיטה אחרת במצוה זו והוא לא עביד הכי ומה עשה ר' אבהו תיקן לתקוע כולן בכלי לצאת כל הספקות וכו' אחשבה כאילו הוה באמת ספק השקול וכו' בלא הכרעה כלל וכלל וכו' וכל זה הוא כדי שלא יהיה שום מקום ופתחון פה כלל לשטן לקטרג וכו' ולא משום עצם מצות שופר גופיה דכבר יצא מקו הדין וכו' אלא דיקטרג על שאר עווונות והוא משום דאין כח בתקיעה כזו לשחק לגמרי פי המקטרג כיון דלאו אליביה דכ"ע הוא ואיכא מ"ד דלא יצא וכו' ולהכי לא נתערבב עדיין השטן יפה כ"כ לפי טענתו אליביה דמ"ד דלא יצא וכו' כללו של דבר דנתערבב השטן כיון דמעיקר דינא יצא אבל לא נתערבב לגמרי כיון דלאידך מ"ד לא יצא הגם דלית הלכתא כוותיה ולפ"ז ממילא הדין נמי נחלש מעליו אבל לא לגמרי וכו' דכח הדין אינו שלוט עליו מיד כיון דאינו חזק הרבה כ"כ דכבר נחלש מכח השופר מה שהוא מעיקר דינא אבל עכ"פ בהמשך הזמן וע"י איזה סיבה שיהיה וכו' יוכל לשלט עליו הדין ויפגע בו ח"ו וכו' עכ"ל עיין שם שהאריך עוד בזה. ונראה להביא קצת סמך לדבריו ממה שכתב הרוקח (סימן ר"א) דהטעם שתיקן ר' אבהו לתקוע ככל הספקות משום שהתקיעות הם

הם: א) תשר"ת ותש"ת בשברים ותש"ת בשברים פשוטים קצרים [כל פשוטים^{כב} ארוכים^{כד} ב) תשר"ת א' שני כוחות]^{כה} ג) תרועה תימנית^{כז}.

הערות וביאורים

לערבב השטן ומשום כך יש לעשות בכל האופנים שמא יבא השטן בצד זה שלא נתערבב וכו' עיין שם עוד.

[כג] כשיטת הריטב"א שכתב בסוף מס' ראש השנה וז"ל ונראין הדברים שהשבר קטן מתקיעה דאי לא, הוי תקיעה, ואין לומר שאין הפרש בין תקיעה לשבר באריכות הקול אלא בשנויו זה אינו שהתקיעה קול פשוט בלי שבירה וכל שבר בעצמו אינו נעשה לשברים שאם כן חזר להיות יבבות וע"כ שבר ותקיעה קול פשוט ואין בהם כדי שנוי בניגון אלא באריכות הקול עכ"ל עיי"ש. מבואר מדבריו דשברים הם קולות פשוטין כתקיעה ממש רק פחות משיעורה דהיינו ג' כוחות קצרים פשוטים וכן הוא בסידור רב סעדיה גאון (דף ר"ז) וז"ל התקיעה קול ארוך ממושך והשברים שלשה קולות קצרים שכל אחד מהם הוא כשליש הקול הארוך עכ"ל הרי דהחילוק רק באריכות הקול וכן מבואר בסידור רב עמרם גאון. ועי' במועדים וזמנים ח"א ס' ה' שהוכיח כדבריהם מדברי התוס' והרא"ש ש ועוד הרבה ראשונים שפי' שאין להאריך בשבר דנעשה בזה תקיעה וא"ש אם השבר הוא קול פשוט כתקיעה אם מאריך נעשה תקיעה ממש אבל אם תוקעין בקול שבור טו-או-טו בניגון שאינו דומה לקול פשוט הלא גם אם מאריך לא נעשה תקיעה וע"כ מוכרח שהוא קול פשוט דוקא וכן מוכח מדברי רש"י ור"ח שחילקו דשברים בהפסק ותרועה בלי הפסק ולא חילקו שבעצם הניגון השברים לא דמי כלל לקול תרועה וע"כ מוכח שכולהו קולות פשוטין והחילוק רק שמופסקין או ארוכין טפי עכ"ל.

[כד] היינו כמשך השברים שעשו עד הנה בביהמ"ד ולא אתי לאפוקי אלא הקצרים דלקמן.

[כה] כדי לצאת י"ח גם לדעה הראשונה בס' תק"צ סעי' ג' שהיא שיטת רש"י ששיעור תרועה הוא ג' כוחות [וכן הוא דעת רוב פוסקים כמש"כ החי"א] ולדידיה שיעור תקיעה הוא ג' כ"ג' כוחות, וא"כ השברים הארוכין דידן נפקי מכלל שברים ונעשים תקיעה. והנה באמת אין זה ברור, דהא לדעת הג"א יוצאים בשברים דידן גם לשיטת רש"י כל שלא האריך בשבר עד ו' כוחות בתש"ת ובתשר"ת עד ט' כוחות וכן פסק הרמ"א שם, אלא דעת המחבר שם כדעת התוס' שכל שעשה שבר ג' כוחות לא יצא אליבא דרש"י. ואפי' לדעת הרמ"א שיוצאין בשבר כג' כוחות אף אליבא דרש"י כל שלא עשהו כו' או כט' וכנ"ל, נראה דמ"מ תוקעין עוד בשברים קצרים כדי לצאת דעת הרמב"ם דס"ל דשיעור תקיעה הוא כחצי תרועה שהוא ד' וחצי כוחות ולדידיה יתכן מאד דשברים דידן נעשים תקיעה מאחר דקשה מאד לצמצם בזה.

[כו] בסידור רב סעדיה גאון מבואר שהתרועה בקול מרעיד ואף צייר התרועה כמו שלשלת ולא כמו שיש שציירוה כנקודות סמוכות זו לזו אלא קו אחד ארוך עולה ויורד וכ"כ במגדל עוז (פ"ג משופר) וז"ל כשזכיתי לבוא בארץ הקדושה מצאתי תרועתם בקבלת אבותם כקול המתרעש ואין בהם טוט כלל ושאלתי לכמה גדולים ולא פירשו לי דבר עד ככסף בקשתיה וכמטמונים חפשתיה ומצאתי לר"ץ גיאת שפירשה בהלכות ראש השנה מתשובות רבינו שרירא ורב האי גאון שכל דבריהם קבלה וכו' ומקור הדבר הוא מירושלמי כהדין טרימוטא

עוד תקיעות נוספות**שתקעו אצל רבינו בביתו**

אחר כך הוסיף הבעל תוקע מדיליה לתקוע עוד שלש שיטות של תשר"ת ותש"ת ואף שלא ביקש רבינו שיתקעם מכל מקום היה נהנה מזה

להריע מתוך השבר

כשנשאל רבינו אם יתקעו תרועה מתוך השבר אמר: אין שיטה כזה^ל.

הערות וביאורים

ומפרשי לה כקול המתרעש עכ"ל וכתב במועז"ז (שם) בשם הגר"ר ישראל וועלץ זצ"ל שנהגו כן בבית מדרשו של הגה"ק החתם סופר בפרעסבורג ובהרבה מקומות בגליל העליון דאונגרין ומשערים שהחתם סופר קיבל כן מרבותיו הגאון רבי נתן אדלר ובעל ההפלאה זצ"ל שכל מנהגיו היו על פיהם לבד וא"ש בזה המנהג הקול המתרעש בלי טו עיי"ש. ועי' גם בספר הלכות חג בחג שהעיד שרבינו היה מהדר לשמוע תרועה כזו בראש השנה אחר התפלה כיון שדעת הגאונים והרבה ראשונים שדבריהם בקבלה שזו התרועה, ושכן נכון לעשות עיי"ש.

[כז] כתב בספר עמק ברכה בשם הגר"י מבריסק ואביו הגר"ח דאין לעשות טו-או-טו אלא טו-או, והטעם בזה משום דבהאי קול טו בסוף אולי הוה כמריע בתוך שבר עיי"ש.

[כח] כתב בספר מקראי קודש שיש מעלה לעשות טו-או-טו שבוה ידוע שהשבר הוא בדיוק שלשה כוחות שזה השיעור שיש לעשות לכתחלה עיי"ש. והגר"נ קרליץ שליט"א ביאר (חוט שני ראש השנה עמ' ס"ב) שמה שלא חששו בליטא לשיטת הריטב"א לתקוע שברים פשוטים הוא משום שסברו שאין כונת הריטב"א שאין יוצאים כשיש שינוי ושברה בקול אלא רק שאין צריך לעשות שינוי ואפשר לעשות קול פשוט עיי"ש.

[כט] כן נוהגין בבריסק ומן הראוי לציין שזה נוהגין לעשות בבריסק לא מתאים עם מה שכתב בעמק ברכה בשם הגר"י והגר"ח שיש לעשות טו-או וצ"ע.

[ל] כתב החזו"א (קל"ו א') דביאור שברים תרועה בנשימה אחת שעושין בתקיעות דמיושב היינו שמריע מתוך השבר ואפי' פחות מכדי נשימה לא יפסיק ושוה כונת הבית יוסף ועיי"ש שתמה על המשנ"ב שכתב דיפסיק מעט פחות מכדי נשימה דהא בכה"ג לא יצא אליבא דכר"ע ועי' באבני נור (או"ח סי' תמ"ג אות ה' וסי' תמ"ד אות כ') שגם דעתו כהחזו"א. ובביאור דברי החזו"א נחלקו בזה גדולי זמננו דדעת הגר"ח קניבסקי שליט"א בשונה הלכות (תר"צ ו') דמריע מתוך השבר ממש בכח א' בלי הפסק כלל, ודעת הגר"ר חיים גריינמאן באמרי יושר (יו"ד ליקוטים סי' ל"ד עמ' קס"ב-קס"ג) דמש"כ החזו"א מריע מתוך השבר וכן מש"כ בכח אחד היינו בלי הפסק של זמן אבל צריך שיהיה ניכר שהפסיק הפסק כל דהו וניכר שהוא סיים את השברים ומתחיל את התרועה והיינו שיקפיד שסוף השברים לא יהיה ההתחלה של התרועה וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ראש השנה עמ' ע"ב) והגר"ר שריה דבליצקי כמבואר בתורת המעדים [ולפי דעתם צ"ל שיש רק הבדל דק מאד בין החזו"א להמשנ"ב וצ"ע]. והנה יש לדון במה שהתנגד רבינו להשיטה המצרכת להריע מתוך השבר ואמר אין שיטה כזה אם הכונה

תקעו בנשימה אחת ופעם בשתי נשימות ולא הקפיד בזה רבינו כלל^{לב}.

תקיעות נוספות ביו"ט שני
גם ביו"ט שני תקעו אצל רבינו בביתו התקיעות הנוספות הנ"ל^{לא}.

תקיעה גדולה

רבינו היה מקרא תקיעה גדולה ג' פעמים: א) בסוף התקיעות דמיושב^{לב}, ב) בסוף סדר שופרות^{לד}, ג) בסוף ל' קולות שאחר קדיש שלם^{לה}.

שברים-תרועה שאחרי התפלה

כשתקעו בביתו של רבינו, לא תקעו סדר תשר"ת ב' פעמים לכל שיטה א' בנשימה א' וא' בב' נשימות אלא פעם

הערות וביאורים

שהתנגד לשיטת החזו"א בזה משום דס"ל דהדין עם המשנ"ב או משום דס"ל דגם כוונת החזו"א לא היתה להריע מתוך השבר אלא כנ"ל בשם האמרי יושר וסייעתו וצ"ע.

[לא] לכאורה יש לדון דביו"ט שני אי"צ להחמיר כ"כ מאחר דהוא רק ספק דרבנן אלא דמ"מ נראה דאם מחמירים רק ביו"ט ראשון ולא ביו"ט שני איכא קצת זלזול דיו"ט שני ומשו"ה ראוי להחמיר בו, ובפרט לפי מה שכתוב בספרים דעיקר הדין של ראש השנה הוא ביו"ט שני ודאי יש לזהר לצאת אליבא דכו"ע כדי לערבב השטן כמש"כ בספר פאר עץ חיים העתקונוהו לעיל.

[לב] אפשר דבאלו התקיעות שתקעו בביתו סמך על השיטות דס"ל דבדיעבד יוצאין בכל גוונא דהיינו למאן דמצריך שתי נשימות בדיעבד יצא אם עשאן בנשימה א' כמש"כ הב"י ואם עשאן בב' נשימות כתב הב"ח לחדש דיוצאין בדיעבד אף למאן דמצריך נשימה אחת עיי"ש.

[לג] במנחת אלעזר (ח"ב סי' ס"ה) כתב דאף דלא מצא שום רמז למנהג זה בספרי הפוסקים או בכתבי האר"י ז"ל והמקובלים, מ"מ במהרי"ל הוזכר שכך נוהגים וביאר שם שהוא סימן לעם שנסתיימו הקולות ויאמרו אשרי העם יודעי תרועה וכיון שהמהרי"ל הוא רבן של כל בני אשכנז ובפרט במנהגי התפילות הפיוטים והתקיעות בראש השנה והוא גם הביא זה כמנהג קבוע בימיו ובודאי היה עוד בדורות לפניו וכן הוזכר מנהג זה בסידור בית יעקב על כן חלילה לגרוע ולשנות מנהג זה משום אל תטוש תורת אמן עיי"ש. ומשמע דדוקא בדורות ההם שהיה המנהג שהציבור אומרים אשרי העם קודם הש"ץ לכן תוקעים תקיעה גדולה כדי שידעו שיוכלו לאומרו, אבל למנהגנו שהבעל תוקע עצמו אומר פסוק זה בקול והקהל אחריה אי"צ בתקיעה גדולה זו, ונראה דמ"מ המנהג לא זו ממקומו ולכן גם בזמננו נוהגין בתקיעה גדולה זו.

[לד] אפשר דהטעם הוא דאז נסתיים סדר תקיעות דמעומד וחלק מהאנשים שהגיעו לביהכ"ס כדי לשמוע תקי"ש יחזרו אז הביתה לכן תוקעין תקיעה גדולה לעורר הלבבות אחר שיוצאים מביהכ"ס שלא ישכחו ענין השופר דומיא למש"כ לקמן בשם האלף המגן.

[לה] כתב המחבר בסי' תקצ"ו לאחר התפלה מריעים תרועה גדולה בלא תקיעה ובמשנ"ב כדי לערבב השטן ועיי"ש עוד דאנו אין נוהגין כן אלא בסיום תקיעה אחרונה של המאה קולות תוקעין תקיעה גדולה ע"כ. ובאלף המגן שם כתוב טעם אחר לתקיעה זו כדי לעורר הלבבות

צריך כל אחד לתקוע כהמסורה שלו

דעת רבינו היתה שבחורי ישיבות הוריהם דוקא ולא יסמכו על יזהרו לשמוע כמנהגם שנהגו בבית התקיעות שבמקום לימודם לבד^ל.

תקיעת שופר היא מצוה דרבנן אבל חסד הוא מצוה דאורייתא

סיפר לי הבעל תוקע המפורסם הרב הגאון ר' גדליה שיינן שליט"א: בראש השנה האחרונה של הרבנית הצדקנית ע"ה אשת רבינו, היא היתה חולה ולא יכלה לבוא לבית הכנסת ביו"ט שני. אחר שגמרתי מלתקוע התקיעות הנוספות עבור רבינו בביתו כרגיל, שאלתי אותו האם אתקע עבור הרבנית כדי שתוכל לקיים מצות תקיעת שופר? והשיב רבינו: אף דנשים קבלו עליהו אבל היא חולה וגם שהוא יו"ט שני וא"כ כל המצוה היא רק דרבנן אז אינך צריך לתקוע עבורה. אך יצוא יצאתי מהבית ורבינו רץ אל המרפסת וקרא לי: גדליה, איך האב עס איבערגטראכט עס איז ריכטיג אז יו"ט שני איז נאר א דרבנן אבער זי וועט הנאה האבען פון דעם און חסד איז דאך א דאורייתא (חשבתי עוד על זה, נכון שיו"ט שני הוא רק דרבנן אבל היא תהנה מזה וחסד הוא דאורייתא).

הערות וביאורים

אחר שיוצאים מביהכ"ס שלא ישכחו ענין השופר ושתמיד יהיה השופר לזכרון להם להיות חרדים ויראים אל משפטו יתברך שמו וכו' עיי"ש. והנה במש"כ המשנ"ב המקרא אומר תקיעה גדולה יל"ד אמאי תלה זה במקרא והול"ל תוקעין תקיעה גדולה וכמש"כ המחבר מריעים תרועה גדולה ולא הזכיר המקרא. וי"ל דהטעם הוא כדי לערבב השטן ובשלמא אם מריעים תרועה גדולה השטן מתערבב דאין דרך להריע מבלי שקדמה תקיעה אבל למנהגו שתוקעין תקיעה גדולה אין השטן מתערבב כ"כ דאין מיינר כ"כ שמאריכים דנימא שהשטן מתערבב, לכך בעינן שיקרא המקרא תקיעה גדולה וכשמוע קול המקרא יתערבב השטן. ובמה שאנו עושין תקיעה גדולה זו בסוף השלשים שאחר קדיש שהוא אחר צ' קולות ולא עושין כמש"כ הפוסקים אחר ק' קולות אפשר לומר דהעיקר הוא לתקועה קודם אמירת פטום הקטרת שאמירתה מסוגלת לעשירות כהקטרתה כמש"כ הנודע ביהודא מהדו"ק אור"ח סי' י' ואמירתה בראש השנה הוא סימנא טבא לכל השנה שנוכה לעשירות ולכך רוצים לערבב השטן קודם אמירתה שלא יבוא ויעכב הברכה מלבוא, ובאופן אחר י"ל עפ"י מש"כ היסושוה"ע דראוי לומר אין כאלקינו ופיטום הקטרת אחר מוסף ביהכ"פ אף דמדינא אי"צ כדי להבריא הקליפות והיציגים שלא יתאחזו בתפלה עיי"ש הרי דע"י אמירתה מבריא המקטרגים ומשו"ה שמכו ענין לו דתוקעים תקיעה גדולה לערבב השטן קודם פטום הקטרת. ויתכן דהנך פוסקים דהזכירו התקיעה גדולה היה מנהגם לתקוע בתפלת לחש וא"כ תקעו אחר קדיש שלם עשר קולות אחרונות מיד קודם אמירת פטום הקטרת משא"כ אנו שאין תוקעין בתפלת לחש תוקעין שם ל' קולות ותקיעה גדולה זו שקודם פטום הקטרת לא זזה ממקומה.

[לו] על ירושלמי פ"ד דפסחים אל תשנו מנהג אבותיכם.

בענין תקנת תקיעות דמעומד ושמיעת חזרת הש"ץ

דעת רבינו שאם דילג חלק הש"ץ שם, ואין היחיד חייב לשמוע מהתקיעות יש ענין להשלים במנין חזרת הש"ץ של ר"ה יותר משאר אחר, ואף אם לא יקשיב להחזרת ימות השנה אבל מעלה יש בזה.¹

מה עשה רבינו בהפסקת חצי שעה שלפני תקיעת שופר

סיפר לי חתנו של רבנו הגאון רבי בנימין רימר שליט"א ראש ישיבת קרית מלך בני ברק: פעם בהפסקה שקודם תקי"ש היה רבינו יושב במקומו בביהמ"ד ונגש אליו אחד עם שאלת הלכה בפיו. אמר לו רבינו שיחזור אליו בעוד חצי שעה לקבל תשובה. קם רבינו ממקומו והלך לביתו. לאחר כחצי שעה חזר רבינו והשיב תשובה להשואל. כולם תמהו מה עשה רבינו בביתו וכי שכח הדין והיה צריך לעיין בספר? כמעט שלא קרה! ואם כן שעשה זאת, מה לקח חצי שעה? שאלו להרבנית ע"ה מה עשה רבינו כשחזר הביתה. השיבה להם הלך לישון; שאלו את רבינו מדוע הלך לישון. השיב רבינו: שתייתי יין (באותה תקופה עשה קידוש קודם תקי"ש מרוב חולשתו) והיה אסור לי להורות אם לא שאישן בינתיים עכת"ד. והדברים מבהילים! היראת שמים - לא לפסוק כשהוא שתוי על אף שכל התורה כולה היתה שגורה בפיו, הבין אדם לחבירו - שלקח מזמנו היקר ומדביקותו בתורה לילך ולישון כדי להשיב תשובה לשואל, ועל כולם ההצנע לכת - שלא גילה לאף אחד שהולך לישון ואלמלא לא שאלו את הרבנית מה עשה בביתו לא היו יודעים. כתב ביערות דבש (חלק ב' דרוש ז') אם מתדבקים במעלות הצדיק עדיין חי אתם ומגין על הדור. הבה נדבק בדרכיו הנשגבים של רבינו ולו במקצת שבמקצת מהם ואז זכותו של רבינו יגן עלינו להכתב ולהחתם בספרן של צדיקים לשנת גאולה וישועה.

הערות וביאורים

[לז] כתב הגר"ז (חידושי הגר"ח [סטנסל] אות מ"ח) שכיון שתקנת חכמים היתה לתקוע על הסדר, כל שלא שמע אפי' ברכה אחת מחזרת הש"ץ כיון שאינו יכול לצאת י"ח בתפלה זו שוב אין התקיעות נחשבות כלפיו על הסדר, ובמקראי קודש ימים נוראים סי' כ"ב נסתפק אם כדי להחשב כחלק מהציבור צריך לשמוע כל החזרת הש"ץ או רק מלכיות זכרונות ושופרות עיי"ש. אבל החזו"א (קל"ז ה') ס"ל דמקיימים מצות חכמים של תקיעות על סדר הברכות גם אם לא שמע חזרת הש"ץ אבל יש לו ענין מלכיות זכרונות ושופרות במקצת ששמע אף אם לא שמע כמטבע שקבעו חכמים עיי"ש. ויש ב' נפק"מ בין הגר"ז להחזו"א - א' להחזו"א יש מעלה לשמוע אף חלק מחזרת הש"ץ ולהגר"ז אין מעלה, ב' להחזו"א מקיים מצוה במה ששמע תקיעות דמעומד אף אם לא שמע חזרת הש"ץ ולהגר"ז לא קיים מצוה זו. ודעת רבינו בכל זה הוא כדעת החזו"א כן שמעתי מהג"ר יצחק דרזי שליט"א.

הקונטרס הזה הוקדש

לע"נ

ר' שמואל שמעלקא ב"ר יצחק ז"ל

גראסס

נפ' יום א' דראש השנה תשע"א לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו